

Právna povaha naliehavého právneho záujmu

Katarína Gešková*

Abstrakt: Autorka sa v článku venuje otázke, akú právnu povahu má naliehavý právny záujem na určení práva, ktorý súd skúma pri určovacej žalobe. Autorka zisťuje, že na túto otázku nie je v právnej doktríne jednoznačná odpoveď. V zásade možno povedať, že existujú dva názorové prístupy. Podľa prvého je právny záujem hmotnoprávnou podmienkou a súčasťou hmotnoprávneho nároku. Podľa druhého z nich ide o procesný predpoklad. Článok detailne rozoberá tieto dva prístupy a poukazuje na rozdielne názory súdnej praxe a právnej teórie. Za podstatné autorka považuje najmä to, aké sú praktické následky záveru, že právny záujem má hmotnoprávnu alebo procesnú povahu. Dospieva k záveru, že naliehavý právny záujem má procesnú povahu a súd ho skúma ex offa. Zamýšľa sa nad tým, že ak má naliehavý právny záujem procesnú povahu, či je procesnou podmienkou. Skúmanie je doplnené aj o stručnú komparáciu v rámci stredoeurópskeho priestoru.

Kľúčové slová: určovacia žaloba, naliehavý právny záujem, procesná podmienka, účel naliehavého právneho záujmu, účel určovacej žaloby

1. Význam skúmania právnej povahy naliehavého právneho záujmu

Právna povaha naliehavého právneho záujmu nie je jednoznačne ustálená. Na rozdiel od niektorých susedných štátov, v bývalom Československu, ani v samostatných štátoch, Českej republike a Slovenskej republike, táto diskusia intenzívne nerezonuje, venovali sa jej čiastočne len niektorí autori.¹

V zásade možno povedať, že pri posudzovaní povahy naliehavého právneho záujmu do úvahy prichádzajú dva prístupy.² Podľa prvého je naliehavý právny záujem súčasťou žalobného nároku, ide o kategóriu materiálnej dôvodnosti žaloby a rozhodovanie o ňom je rozhodnutím vo veci samej. Podľa druhého ide o procesný predpoklad alebo o procesnú podmienku. Pri jeho posudzovaní ide len o otázku *prípustnosti* vecného prejednávania, nie o súčasť samotného vecného prejednávania žaloby.

Treba uviesť, že polemika o tom, či má naliehavý právny záujem meritórny charakter alebo procesnoprávny, vôbec nie je výsostne teoretická, ale má *zásadný praktický význam*. Skúsime naznačiť, v čom je praktický význam tejto diskusie.

* JUDr. Katarína Gešková, PhD. Katedra občianskeho a obchodného práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: katarinageskova@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3831-8650>. Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia výskumného projektu APVV-17-0562.

1 ŠŤASTNÝ, M. *Civilní žaloba v právu československém*. Praha: Typus, 1934, s. 101 an., WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 61 an., HLUŠÁK, M. *Právny záujem v civilnom sporovom konaní*. In: GEŠKOVÁ, K. (ed.). *Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni 2020, Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2020*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020, s. 208–239, DVOŘÁK, B. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 325 an., TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 501 an.

2 K jednotlivým prístupom a ich autorom pozri kapitolu 2, 3 a 5.

Všeobecne sa prijíma záver, že je povinnosťou žalobcu uviesť skutkové tvrdenia, ako aj dôkazy na preukázanie skutočností, z ktorých vyplýva naliehavý právny záujem.³ Posudzovanie toho, či je naliehavý právny záujem daný alebo nie, je otázkou právnou a posudzuje ju súd na základe žalobcom tvrdených skutočností.⁴ Žalobca je ohľadom naliehavého právneho záujmu zaťažený bremenom tvrdenia, ale aj dôkazným bremenom. Na základe uvedeného môžeme potom povedať, že preukázanie naliehavého právneho záujmu je *vecou žalobcu*, nie *vecou súdu*. V súčasnosti existuje všeobecne akceptovaná súdna prax, že v prípade, ak súd zistí, že naliehavý právny záujem nie je daný, žalobu *zamietne*. Špecifickým dôsledkom zamietacieho rozsudku len kvôli nedostatku naliehavého právneho záujmu je to, že nevytvára prekážku *rei iudicata* ohľadom samotného predmetu určenia.⁵ Tieto závery svedčia skôr v prospech meritórnej povahy naliehavého právneho záujmu.

Na druhej strane sa objavujú názory, ktoré vnímajú naliehavý právny záujem ako procesnú podmienku.⁶ Ak by išlo o procesnú podmienku, jej nedostatok by mal viesť k *zastaveniu konania* (§ 104 ods. 1 o. s. ř., § 160 ods. 2 c. s. o.). Z toho tiež vyplýva povinnosť súdu zisťovať *ex offio*, či je naliehavý právny záujem daný. Potom by bremeno tvrdenia a dôkazné bremeno ohľadom naliehavého právneho záujmu nebolo kladené výlučne na žalobcu a najmä jeho procesná aktivita (prostriedky procesného útoku a obrany) by nepodliehali koncentrácii. Strany by nemohli existenciu naliehavého právneho záujmu uznať alebo súd by nemohol rozhodnúť kontumačne, hoci naliehavý právny záujem žalobcu nie je. Súd by skúmal danosť naliehavého právneho záujmu z úradnej moci v každom štádiu konania (§ 114 o. s. ř., § 160 c. s. p.), vrátane odvolacieho konania. Súd by aj bez návrhu mohol vykonať dôkazy na zistenie, či existuje (§ 114 o. s. ř., § 185 ods. 3 c. s. p.).

Obavu, že súd by sa dostal do pozície vyšetrovateľa naliehavého právneho záujmu *netreba preceňovať*. Empíria ukazuje, že potreba preukázať splnenie procesných podmienok, ak sú sporné, vytvára u žalobcu prirodzenú motiváciu ich preukázať. S tým súvisí aj splnenie si povinnosti tvrdenia a dôkaznej povinnosti. V praxi možno sotva očakávať pasivitu žalobcu v tomto smere. Keďže je v jeho záujme, aby súd vec prejednal, bude sa snažiť iniciatívne preukázať, že naliehavý právny záujem je daný. Koniec koncov zisťovanie súdu bude smerovať vždy len k dopytu na žalobcu, aby uviedol, v čom vidí naliehavý právny záujem a aby navrhol za týmto účelom dôkazy. Tento postup môže byť doplnený tým, že súd môže vykonať aj nenavrnuté dôkazy, potreba vykonania ktorých z konania vyplynie, prípadne položiť žalobcovi doplňujúce otázky. Avšak predloženie základných

³ TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*, s. 503.

⁴ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*, s. 64, TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*, s. 502, tiež napr. rozsudok Najvyššieho súdu SR zo 6. decembra 2012, sp. zn. 5 Cdo 31/2011.

⁵ Pozri napr. uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 14. 9. 2011, sp. zn. 7 Cdo 26/2010: „*Pokiaľ súd právoplatným rozhodnutím zamietne určovací žalobu (o tom, či tu právo alebo právny vzťah, prípadne povinnosť existuje alebo neexistuje podľa § 80 písm. c/ O.s.p.) bez toho, aby záväzne posúdil (ne)existenciu práva alebo právneho vzťahu medzi účastníkmi, nejde o rozhodnutie, ktoré by zakladalo prekážku právoplatne rozhodnutej veci podľa § 159 ods. 3 O.s.p. pre novú určovací žalobu.*“

⁶ HLUŠAK, M. Právny záujem v civilnom sporovom konaní. In: GEŠKOVÁ, K. (ed.). *Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni 2020, Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2020*, s. 208–239; DVOŘAK, B. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250D). Řízení sporné. Praktický komentář*, s. 325 an.; TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*, s. 501 an.

skutočností ostane z *povahy veci* vždy záležitosťou žalobcu. Preto táto povinnosť ostane vždy procesnou povinnosťou sporových strán, ktorá sa týka tvrdenia skutočností a návrhu dôkazov na ich preukázanie. O tejto povinnosti musí súd strany poučiť (§ 118a odst. 1, 2 a 3 o. s. ř., § 160 ods. 1 v spojení s § 181 ods. 4 c. s. p.).

Tieto rozdiely sa následne prejavujú aj v opravných konaniach. Pokiaľ by totiž išlo o procesnú podmienku, súd by mohol prihliadať na nové skutočnosti a dôkazy, ktoré sa týkajú procesných podmienok, teda aj naliehavého právneho záujmu, ktoré neboli uplatnené pred súdom prvej inštancie (tzv. nóva) aj v odvolacom konaní (§ 205a o. s. ř., § 366 c. s. p.).

Ak by sme to mali zhrnúť, môžeme povedať, že ak by bol naliehavý právny záujem procesnou podmienkou, táto skutočnosť sa *prejavuje v kompetenciách súdu pri jeho skúmaní*. Súd by mal možnosť aj sám, *ex offio* skúmať, či je daný a či súd vôbec môže poskytnúť stranám súdnu ochranu a teda vec meritórne prejednať. Ak budeme považovať naliehavý právny záujem za súčasť hmotnoprávneho nároku, bude vo svojej podstate prípustnosť určovacej žaloby v rukách sporových strán. Môže sa stať, že skutkové tvrdenia o naliehavom právnom záujme protistrana *nepoprie* a potom bude súd *povinný* vec prejednať, aj keď naliehavý právny záujem daný nebude. Tým sa úplne poprie jeho účel. Uvedené rozdiely demonštrujú praktický význam tejto otázky a význam toho, prečo je potrebné zadefinovať, aká je vlastne právna povaha naliehavého právneho záujmu.

Posúdenie tejto otázky sa však *prejaví aj vo forme súdneho rozhodnutia*, ktorým za predpokladu, že ide o procesnú podmienku, má byť uznesenie o zastavení konania a nie zamietací rozsudok.

2. Právna povaha naliehavého právneho záujmu v starších prameňoch

Československá právna veda sa povahe naliehavého právneho záujmu výrazne nevenovala a na stránkach vtedajších publikácií nerezonovala žiadna búrlivá diskusia na túto tému. Táto téma však nezostala úplne bez povšimnutia.

Šťastný vo svojej monografii⁷ zastáva názor, že právny záujem je súčasťou žalobného nároku. Vychádza z toho, že náš právny poriadok nestanovuje, že určované právo musí patriť žalobcovi a že musí byť namierené voči žalovanému; určované právo môže byť akejkolvek osoby. Legitimácia (aktívna a pasívna) potom podľa neho neplynie z určovaného práva, ale výlučne z právneho záujmu. Ten, kto má právny záujem, je teda aktívne legitimovaný a ten, kto má v právnej dispozícii možnosť právnou neistotu žalobcu odstrániť, je pasívne legitimovaný. Právny záujem tak určuje legitimáciu k žalobe a preto tvrdenia o právnom záujme patria k meritórnemu odôvodneniu žaloby a právny záujem je teda súčasťou žalobného nároku. Pokiaľ by žalobca poukazoval na nové skutočnosti ohľadom právneho záujmu, išlo by o zmenu žaloby.

Šťastný ďalej uvádza, že právny záujem je otázkou právnou. To však podľa neho neznamená, že by ho súd mal zisťovať z úradnej moci. Súd vykoná z úradnej moci len právne posúdenie, či zistený skutkový stav odôvodňuje právny záujem (podobne ako pri ostatných právnych otázkach). Z toho potom podľa Šťastného vyplýva právo ich uznať, poprieť a pod. Ak budú sporné, vykoná súd dokazovanie ako na každú inú skutkovú okolnosť. Podobne súd postupuje aj pri zhodných tvrdeniach, ako aj pri rozsudku pre zmeškanie,

⁷ ŠŤASTNÝ, M. *Civilní žaloba v právu československém*, s. 101–106.

kde sa bude prednes jednej strany o právnom záujme považovať za pravdivý a súd ho následne právne posúdi. Keďže právny záujem nepovažuje za otázku procesnej prípustnosti žaloby o určenie, ale za súčasť meritórneho odôvodnenia žaloby, je rozsudok pre uznanie nároku prípustný aj vtedy, ak tu právny záujem nie je.

Šťastný vo svojej monografii odkazuje na učebnice Otta⁸ a Horu,⁹ ktorých názor na právnu povahu právneho záujmu má byť zhodný, a teda aj podľa Otta a Horu by mal byť právny záujem súčasťou žalobného nároku.

Podľa Otta podmienka právneho záujmu je *súčasť žalobného deja, nie náležitou platného vznášania žaloby*; na ňom nezávisí prijatie žaloby na prejednanie, ale víťazstvo strany v spore. Je náležitou žaloby, ako prostriedku na obhájenie súkromného práva, nie ako súčasť procesného úkonu.

Domnievame sa, že Horov názor na túto otázku je trochu odlišný. Hora uvádza, že právny záujem je síce podstatnou náležitou určovacej žaloby, ale nie v tom zmysle, že by bol podmienkou toho, aby bolo konanie o určovacej žalobe vôbec zahájené (ako napr. príslušnosť súdu a pod.), ale v tom zmysle, že na tom, či tu táto náležitosť žaloby je alebo nie je, závisí konečný výsledok sporu (úspech alebo neúspech). Tým nie je myslené, že by tu táto náležitosť nemala byť hneď pri podaní žaloby, ale stačí, keď je splnená aspoň v čase vydania rozsudku. Otázku právneho záujmu považuje Hora za otázku právneho posúdenia, teda za otázku právnu a nie skutkovú. Z toho potom podľa Horu vyplývajú nasledovné dôsledky:

- a) Súd ju skúma z úradnej moci, preto súd musí túto otázku skúmať, aj keby došlo k uznaniu, že právny záujem tu je alebo k zmeškaniu.
- b) Ak žalovaný uzná právny vzťah, o ktorého určenie ide, bez toho, aby sa vyslovil o právnom záujme, alebo ho dokonca poprel, musí súd otázku právneho záujmu skúmať a rozhodnúť o nej. Len ak sa žalovaný úplne podrobí určovacej žalobe tak, ako znie, bolo by možné podľa tohto uznania rozhodnúť, pokiaľ však právny vzťah dispozícií strán podlieha. Pretože aj určovací rozsudok má právne účinky len medzi stranami.
- c) Súd vyššieho stupňa môže dospieť k inému záveru o právnom záujme ako nižší súd a môže k nedostatku právneho záujmu prihliadnuť z úradnej moci.
- d) Rozhodnutie o tejto otázke možno napadnúť dovolaním¹⁰ pre nesprávne právne posúdenie.

V Horovom pohľade na naliehavý právny záujem vidíme posun v tom, že pripúšťa jeho skúmanie z úradnej moci a v tom, že nepripúšťa možnosť právny záujem uznať alebo považovať za existujúci, ak súd rozhoduje rozsudkom pre zmeškanie. Tiež možno povedať,

⁸ OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního, II. díl, Řízení v 1. instanci*. Praha: 1898, s. 23, reprint Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 23.

⁹ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. 3. vydanie. Praha: V. Hora, 1932, s. 156.

¹⁰ Hora poukazuje na § 503 rakúskeho Civilního řádu soudního, na důvod č. 4, teda nesprávne právne posúdenie: § 503: „Dovolání lze vznésti toliko pro některý z těchto důvodů: 1. poněvadž rozsudek odvolací soudu jest zmatečný pro některou z vad výtčených v § 477; 2. poněvadž odvolací řízení trpí vadou, která, aniž působí zmatečnost, byla způsobilá zabrániti zevrubnému vysvětlení a důkladnému posouzení rozepře; 3. poněvadž rozsudku odvolacího soudu jest v některé podstatné části položen za základ skutkový předpoklad, který jest v rozporu s procesními spisy první nebo druhé stolice; 4. poněvadž rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.“

že Hora nevníma právny záujem ako klasickú podmienku konania (ako napr. príslušnosť súdu), ale na druhej strane len z jeho tvrdenia, že od právneho záujmu závisí výsledok sporu, nemožno usúdiť, že Hora ho vníma ako súčasť hmotnoprávneho nároku. Pretože je pravda, že len ak je naliehavý právny záujem daný, len vtedy môže byť o určovacej žalobe rozhodnuté (úspešne alebo neúspešne).

Winterová vo svojej monografii¹¹ vychádza z toho, že určovacia žaloba má svoj základ v procesnom práve. Toto východisko obhaja analýzou vecnej legitímácie pri určovacích žalobách. Vecná legitímácia ako predpoklad úspešnosti žaloby sa vymedzuje ako stav vyplývajúci z hmotného práva, teda stav, ak tvrdený subjekt je aj skutočným nositeľom hmotnoprávnej povinnosti alebo práva. Toto platí v skutočnosti len na žaloby na plnenie. Pri určovacích žalobách pramení vecná legitímácia ako predpoklad úspešnosti žaloby z procesného práva, pretože sama určovacia žaloba je procesnou žalobou. Poukazuje aj na názor Šťastného, podľa ktorého vecnú legitímáciu u určovacej žaloby vytvára právny záujem na určení sám osebe. Je toho názoru, že v tomto prípade je potrebné rozlišovať pozitívnu a negatívnu určovaciu žalobu. Pri pozitívnej určovacej žalobe je dvojaka vecná legitímácia – hmotnoprávna a procesnoprávna. Procesnoprávna spočíva v naliehavom právnom záujme na určení, hmotnoprávna potom spočíva v existencii určovaného hmotnoprávneho pomeru. Žalobca musí splniť obe, aby bol úspešný. Pri negatívnej určovacej žalobe je vecná legitímácia daná výlučne procesným právom (právnym záujmom na určení), pretože hmotnoprávny vzťah tu žiadny nie je, čo práve má byť rozsudkom určené. Pretože právny záujem vytvára v tomto zmysle vecnú legitímáciu, je súčasťou žalobného nároku, nie „*snád nejakou procesnou podmienkou*“. Preto je rozhodnutie o ňom meritorne a nedostatok právneho záujmu je dôvodom zamietnutia žaloby, nie zastavenia konania (odmietnutia žaloby).

Steiner ako zástanca teórie nároku na právnu ochranu (*Rechtsschutzanspruch*) vníma právny záujem ako podmienku žalobného (petičného) práva; nevníma ju ani ako procesnoprávnu podmienku, ale ani ako súčasť hmotnoprávneho nároku.¹² Steiner rozdeľuje podmienky žalobného práva *na procesné podmienky, podmienky žalovateľnosti* (alebo vymáhateľnosti – či je nárok splatný, či nie je právo premlčané, či je daný právny záujem) a *na podmienky dôvodnosti* vlastného práva. Naliehavý právny záujem nepovažuje za procesnú podmienku, lebo jej nedostatok nevedie k zastaveniu konania.¹³ Nejde však ani o inštitút hmotnoprávny, pretože v hmotnom práve nikde nenájdeme zmienku o „naliehavom právnom záujme na určení“ ako o podmienke dôvodnosti subjektívneho práva hmotného. Ak by tomu tak bolo, muselo by sa rozhodovať rozsudkom, ktorý má materiálnu stránku právoplatnosti. V skutočnosti však vydanie zamietacieho rozsudku nebráni tomu, aby žalobca podal novú žalobu, v ktorej preukáže naliehavý právny záujem. To všetko podľa Steinerja nasvedčuje tomu, že tu nejde o procesnú podmienku, ani o podmienku hmotnoprávnu, ale o podmienku petičného (žalobného) práva, teda súdnej vymáhateľnosti.¹⁴

¹¹ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*, s. 67.

¹² STEINER, V. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981, s. 194, s. 311 an.

¹³ V tomto ohľade nie je podľa nás Steinerova úvaha správna, pretože argumentuje dôsledkom (formou rozhodnutia), prítom tento záver nemá oporu v zákone, je len všeobecne prijímaným úzom v súdnej praxi.

¹⁴ Ako príklad ďalšej podmienky žalobného práva uvádza žalovateľnosť len splatnej (dospelej) pohľadávky. Aj v prípade zamietnutia žaloby rozsudkom ide o zamietnutie pre „*tentokrát*“ a po splatnosti môže žalobca nárok uplatniť opäť. Ako ďalší príklad uvádza nežalovateľnosť nárokov z hier a sázok podľa § 455 ods. 2 o. z.). Za ďalšiu podmienku práva petičného (žalobného) považuje premlčanie, ktoré tiež obmedzuje právo žalobcu žalovať po určitej dobe.

Macur¹⁵ tvrdí, že o materiálnej povahe právneho záujmu nemožno pochybovať, pretože jeho existenciu možno vyvodíť len z predpisov hmotného práva. Považuje ho za súčasť materiálnej dôvodnosti žaloby.¹⁶ Výsledkom jeho neexistencie je zamietnutie žaloby.

Vo vzťahu k teórii o nároku na právnu ochranu (*Rechtsschutzanspruch*) uvádza, že toto učenie umožňuje, aby právo na žalobu nemalo ani čisto procesný, ani čisto hmotnoprávny charakter, ale je určitým spojovacím útvarom, ktorý obsahuje obe tieto zložky.¹⁷ Toto rozlišovanie však nemá podľa neho oporu v pozitívnom práve, pretože súdne rozhodnutie môže byť buď procesné alebo vecné, pretože iná alternatíva neexistuje. Zjednotenie hmotnoprávných a procesných predpokladov do jednej koncepcie nároku na právnu ochranu považuje za nedostatok tejto koncepcie. Poukazuje na vývoj civilného procesu, ktorého snahou a tendenciou bolo jeho úplné odčlenenie od hmotného práva a vzájomná diferenciácia týchto dvoch zložiek. Preto ide podľa Macura o teóriu, ktorá neorganicky zahŕňa nezlučiteľné zložky.¹⁸

3. Právna povaha nalievavého právneho záujmu v súčasných prameňoch

Števec¹⁹ súhlasí s názormi, že nalievavý právny záujem je nevyhnutným predpokladom určovacej žaloby. Naliehavému právnomu záujmu sa však venuje skôr v kontexte jeho porovnania s vecnou legitimáciou, ktoré vníma ako dva odlišné inštitúty.

Podľa Drápala²⁰ v žalobe o určenie, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, musí žalobca vždy tvrdiť a preukazovať skutočnosti, z ktorých vyplýva, že má na požadovanom určení nalievavý právny záujem. Keďže ide o procesnú povinnosť, je súd povinný o tom žalobcu poučiť (§ 118a odst. 1, 2 a 3 o. s. ř.).²¹ Keby súd zamietol určovaciu žalobu pre nedostatok nalievavého právneho záujmu bez toho, aby žalobcu o uvedenej procesnej povinnosti poučil, je konanie zaťažené vadou, ktorá by mohla mať za následok nesprávne rozhodnutie o veci.

Svoboda²² názvom podkapitoly *Naliehavý právni zájem jako hmotněprávní předpoklad pro vyhovění žalobě* akoby naznačuje, že považuje právny záujem na určení za hmotnoprávnu podmienku, no v nasledujúcom krátkom texte sa tejto otázke ale výslovne nevenuje. Venuje sa skôr otázke, ak zo strany žalobcu absentuje dostatočný popis danosti nalievavého právneho záujmu.

¹⁵ MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 40 an. a s. 146 an.

¹⁶ *Ibidem*, s. 40 an. a s. 149.

¹⁷ *Ibidem*, s. 40 an. a s. 147.

¹⁸ *Ibidem*, s. 40 an. a s. 40.

¹⁹ ŠTEVČEK, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol. *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. diel. 2. vydanie*. Praha, C. H. Beck, s. 270.

²⁰ DRÁPAL, L. In: DRÁPAL, L. – BUREŠ, J. a kol. *Občianský soudní řád I, II. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 529.

²¹ Podľa § 118a o. s. ř.: „(1) Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy. (2) Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovra právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1. (3) Zjistí-li předseda senátu v průběhu jednání, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení, vyzve jej, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy. (4) Při jednání předseda senátu poskytuje účastníkům poučení též o jiných jejich procesních právech a povinnostech; to neplatí, je-li účastník zastoupen advokátem nebo notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními předpisy.“

²² SVOBODA, K. *Žaloba v civilním řízení. 2. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 188.

V slovenských učebniciach civilného procesu²³ sa táto otázka vôbec neanalyzuje. Ani v českých učebniciach sa právnej povahe naliehavého právneho záujmu nevenuje osobitná pozornosť. V obidvoch nosných českých učebniciach²⁴ sa však zhodne uvádza, že žalobca má povinnosť tvrdiť a preukázať skutočnosť, z ktorých vyvodzuje svoj naliehavý právny záujem. O povinnosti doplniť tvrdenia alebo dôkazy o naliehavom právnom záujme, musí súd žalobcu poučiť, pretože v opačnom prípade by sa jednalo o vadu konania, ktorá mohla mať za následok nesprávne rozhodnutie vo veci.²⁵ Nedostatok naliehavého právneho záujmu vedie k zamietnutiu žaloby a posúdenie naliehavého právneho záujmu je otázkou právnej kvalifikácie rozhodných skutočností. Pre úplnosť uvádzame, že obidve učebnice sa zhodujú v tom, že naliehavý právny záujem je potrebné odlišovať od vecnej legitímácie.

V slovenskom právnom prostredí sa po rekodifikácii civilného procesného práva k uvedenej problematike vyjadril Tomašovič,²⁶ podľa ktorého ide o podmienku procesnú. Jeho argumenty sú nasledovné:

- Ak naliehavý právny záujem chápeme ako procesnú podmienku, potom platí, že súd môže vykonať aj bez návrhu dôkazy, či skutočne existuje (§ 185 ods. 2 c. s. p.). V opačnom prípade by súd musel vyhodnotiť existenciu naliehavého právneho záujmu iba na základe dôkazných návrhov strán. *Ad absurdum* by sa súd musel uspokojiť s jeho existenciou iba na základe skutkových tvrdení žalobcu, hoci nepreukázaných, avšak nepopretých žalovaným (§ 151 c. s. p.). V predchádzajúcej právnej úprave Občianskeho súdneho poriadku opísaný problém nevznikal, keďže súd nebol pri zisťovaní skutkového stavu limitovaný dôkaznými návrhmi strán.
- Doktrína zastáva názor, že súd má skúmať existenciu naliehavého právneho záujmu z úradnej povinnosti.²⁷ Tento doktrinálny záver je v novej právnej úprave Civilného sporového poriadku udržateľný iba za predpokladu, že naliehavý právny záujem chápeme ako procesnú podmienku. Skúmanie meritorných otázok podlieha v novej právnej úprave prejednávaniu princípu, ktorý (takmer) vylučuje, aby súd na ich zistenie vykonával dôkazy bez návrhu strán a podľa ktorého nie je želané, aby súd vychádzal z iných skutočností ako z tých, ktoré strany tvrdili. Súd ale naďalej skúma *ex offio* procesné podmienky. (Podľa novej právnej úpravy by mal byť akceptovateľný výklad, že súd nevykonáva pozitívne skúmanie naliehavého právneho záujmu *ex offio*, keďže jeho preukázanie je vecou žalobcu. Súd ale musí mať možnosť negatívneho skúmania *ex offio*, teda overiť, či právny záujem, ktorý vyplýva z dôkazov navrhnutých žalobcom, zodpovedá aj realite.)

²³ BAJCURA, A. a kol. *Občianske právo procesné*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1995; FICOVÁ, S. – ŠTEVČEK, M. a kol. *Občianske súdne konanie*. Praha: C. H. Beck, 2010.

²⁴ WINTEROVÁ, A. – MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, s. 207; ŠÍNOVÁ, R. – HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 165.

²⁵ Pozri rozsudok NS CR, sp. zn. 20 Cdo 450/2000 zo dňa 28. 11. 2001 citovaný v učebnici ŠÍNOVÁ, R. – HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*, s. 165.

²⁶ TOMAŠOVIČ, M. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*, s. 502.

²⁷ SVOBODA, K. *Žaloba v civilním řízení*, s. 154.

- Ak je žaloba na určenie právnej skutočnosti procesne neprípustná, je procesným dôsledkom jej odmietnutie. Javí sa potom nesystematický taký výklad, že súd neprípustnú žalobu na určenie práva (pre nedostatok naliehavého právneho záujmu) zamietne, avšak neprípustnú žalobu na určenie právnej skutočnosti odmietne.
- Hlavným logickým nedostatkom výkladu, že určovacia žaloba má byť pre nedostatok naliehavého právneho záujmu zamietnutá rozsudkom, je to, že takémuto rozsudku sa nepriznávajú účinky *rei iudicatae*. Tento interpretačný problém nenastáva pri výklade, že určovacia žaloba má byť pri absencii naliehavého právneho záujmu odmietnutá uznesením z procesných dôvodov.

Témou povahy naliehavého právneho záujmu sa v slovenskom prostredí nedávno zaoberal Hlušák.²⁸ Vo svojej štúdií sa venoval aj otázke, či naliehavý právny záujem predstavuje meritórnú podmienku konania alebo podmienku procesnú. Význam tejto otázky podľa neho spočíva v tom, či v prípade neexistencie naliehavého právneho záujmu má súd žalobu zamietnuť ako meritórne nedôvodnú alebo či má konanie zastaviť pre nedostatok procesnej podmienky. Hlušák sa stotožňuje s názorom Tomašoviča, aj keď je podľa Hlušáka vyvodený skôr z dôsledkov ako z podstaty samej. Hlušák preto dopĺňa, v čom vidí procesnoprávny charakter podmienky právneho záujmu. Podľa neho vyplýva priamo zo znenia § 137 písm. c) c. s. p., podľa ktorého sa právny záujem viaže na určenie, či tu právo je alebo nie je, teda na rozsudok ako výsledok činnosti súdu, jeho procesného postupu. Súd preto musí skúmať, či na takomto určení existuje právny záujem, a teda – inými slovami – či má právomoc poskytnúť súdnu ochranu v podobe určovacieho rozsudku.²⁹

Hlušák súhlasí s tým, že zhodnotenie existencie právneho záujmu je otázkou právnou; súd sa preto nemôže uspokojiť s tým, že žalovaný nepopiera existenciu právneho záujmu. Na druhej strane, súd sa môže uspokojiť s nepopretými skutkovými tvrdeniami žalovaného, ktoré sú podľa súdu *dostatočné* na právny záver o existencii právneho záujmu. Nemusí preto iniciatívne pravdivosť týchto skutkových tvrdení overovať. Napríklad ak žalobca tvrdí, že žalovaný ho opakovane vyzýva na úhradu sporného dlhu, a žalovaný toto tvrdenie nevyvráti ani nepoprie, súd sa môže uspokojiť s týmto tvrdením a nemusí ho overovať.

Hlušák uzatvára, že z toho, že právny záujem je podmienka pre vydanie určovacieho rozsudku, zároveň plynie, že v prípade, že súd dospeje k záveru, že právneho záujmu niet, nebude sa vysporiadať so samotným meritom veci, teda či tu právo je alebo nie je. Hlušák súhlasí s názorom, že v niektorých výnimočných prípadoch, keď zistenie existencie právneho záujmu môže byť nanajvýš zložité a zároveň ak je už na pohľad jasné, že právo, o ktorého určenie ide, existuje alebo neexistuje, by súd mohol opomenúť zisťovanie právneho záujmu a rovno vec meritórne rozhodnúť, teda buď vysloviť, že právo tu je alebo nie je, alebo žalobu ako nedôvodnú zamietnuť.³⁰

²⁸ HLUŠÁK, M. Právny záujem v civilnom sporovom konaní. In: GEŠKOVÁ, K. (ed.). *Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni 2020*, Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2020, s. 208–239, (dostupné aj on-line na: <www.iuridica.truni.sk>).

²⁹ Pozri Hlušákov odkaz na ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 18., neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2018, s. 545.

³⁰ *Ibidem*, s. 545.

V českej právnej vede sa touto otázkou bližšie zaoberal Dvořák,³¹ ktorý poukazuje na to, že judikatúra tradične chápe naliehavý právny záujem ako predpoklad dôvodnosti žaloby, aj keď ho odlišuje od vecnej legitímácie.³² Uvádza, že teoreticky toto ponímanie vychádza z už prekonanej teórie o nároku na právnu ochranu (*Rechtsschutzanspruch*), ktoré okrem procesných podmienok rozlišovalo aj tzv. podmienky právnej ochrany.³³ Podľa Dvořáka však predstavuje naliehavý právny záujem osobitnú procesnú podmienku (*zvláštní procesní podmínka*) a jej nedostatok má viesť k zastaveniu konania (§ 104 o. s. ř.). Súhlasí s tým, že naliehavý právny záujem musí byť daný aj v čase vydania rozhodnutia³⁴ a nestačí, že bol daný v čase začatia konania. Súd skúma naliehavý právny záujem z *úradnej povinnosti*, t. j. bez toho, že by žalovaný tento nedostatok namietal.³⁵ Súd však *nie je povinný*, aby zo všetkých možných hľadísk *pátral* po tom, či by právny záujem mohol byť opodstatnený aj inak ako to urobil žalobca.³⁶ Dvořák nespochybňuje súčasnú prax, že záver o existencii naliehavého právneho záujmu možno urobiť aj na základe výsledkov vykonaného dokazovania,³⁷ ako aj to, že súd je povinný podľa § 118a o. s. ř. poučiť žalobcu, aby doplnil tvrdenia a dôkazy o naliehavom právnom záujme, ak nie je existencia naliehavého právneho záujmu postavená na dostatočnom základe.

Z vyššie uvedeného možno zhrnúť, že Macur vníma naliehavý právny záujem ako kategóriu materiálnej dôvodnosti žaloby, o ktorej súd rozhoduje v rámci meritórneho predjednania žaloby. Šťastný a Winterová ho vnímajú špecificky. Naliehavý právny záujem vnímajú ako súčasť žalobného nároku (ten však vnímajú ako procesný inštitút),³⁸ ktorý vytvára vecnú legitímáciu. Avšak treba zdôrazniť, že Winterová v prípade negatívnych určovacích žalôb výslovne uvádza, že vecná legitímácia je v týchto prípadoch daná výlučne procesným právom. Z toho ale paradoxne dovádzajú, že súdy by mali pri jeho nedostatku žalobu zamietnuť a nepovažujú ho za procesnú podmienku.³⁹ Steiner vníma právny záujem ako podmienku žalobného práva, teda nevníma ho výlučne ani ako hmotnoprávnu, ani ako procesnú podmienku. V poslednom období prevládajú názory (Tomašovič, Hlušák, Dvořák), ktoré naliehavý právny záujem vnímajú ako procesnoprávnu podmienku, ktorú súd musí skúmať *ex officio* a jej nedostatok by mal viesť k procesnému rozhodnutiu, a to buď zastaveniu konania (Dvořák, Hlušák) alebo k odmietnutiu žaloby (Tomašovič).⁴⁰ Tieto názory však doposiaľ nenašli odozvu v súdnej praxi, ani v učebných textoch a táto otázka ostáva vlastne stále otvorená. Aj to je dôvod, prečo je dôležité v tejto diskusii pokračovať.

³¹ DVOŘÁK, B. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*, s. 328–330.

³² Pozri rozhodnutia Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. SoJ 77/2, NS 21 Cdo 679/2001.

³³ HELLWIG, C. *Anspruch und Klagerecht*. G. Fischer, 1900, s. 130, 140, citované podľa DVOŘÁK, B. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 328.

³⁴ R 107/14, Vážny 7414 a 9311.

³⁵ Vážny 9311.

³⁶ Vážny 4722.

³⁷ Pozri rozhodnutia Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. SoJ 36/09, NS Odo 1513/2005.

³⁸ WINTEROVÁ, A. *Žaloba v občanském právu procesním*, s. 24–25.

³⁹ Treba tiež pre úplnosť dodať, že v učebnici civilného procesu (WINTEROVÁ, A. – MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*, s. 207) autorka už rozlišuje medzi naliehavým právnym záujmom a vecnou legitímáciou.

⁴⁰ Tomašovič sa prikláňa k záveru, že absencia naliehavého právneho záujmu znamená, že nie je splnená procesná podmienka, avšak zároveň aj to, že z obsahu žaloby nie je objektívne zrejme, čo žalobca žalobou sleduje (na čo mu má rozsudok slúžiť), teda ide o vadu žaloby, o ktorej odstránenie sa má súd pokúsiť postupom podľa § 129. Neodstránenie tejto vady môže mať za následok odmietnutie žaloby. Pripúšťa však, že medzi týmito formami rozhodnutia z vecného hľadiska rozdiel nie je.

4. Kontext vývoja civilného práva procesného a jeho vplyv na riešený problém

Domnievame sa, že na chápaní právnej povahy naliehavého právneho záujmu sa mohol podpísať aj vývoj civilného procesu, ktorý prešiel pomerne zložitou cestou.⁴¹ Jeho odčlenenie od hmotného práva nebol vôbec ničím jasným a samozrejším.

Pôvodná Savignyho koncepcia ešte považovala procesné právo za súčasť hmotného práva a žalobné právo považovala len za akúsi metamorfózu subjektívneho hmotného práva. Takto, rýdzo hmotnoprávne, vnímala žalobné právo tzv. *materiálna koncepcia žalobného práva*. Po nej nasledujúca, Windcheidova tzv. *dualistická koncepcia žalobného práva*, už priznávala procesnému právu určitú samostatnosť, avšak stále vnímala procesné právo ako funkciu hmotného práva. Táto koncepcia je založená na štiepení žalobného práva na dve zložky, a to na materiálnoprávny (hmotnoprávny) nárok a verejnoprávny nárok. Materiálny nárok plynie zo subjektívneho práva (vlastníckeho, záväzkového, vznikajúceho zo zodpovednosti a pod.), verejnoprávny nárok je samostatný nárok na udelenie ochrany subjektívnemu právu prostredníctvom štátnej moci.

Úplné oddelenie žalobného práva od jeho materiálnej časti naplnila *teória abstraktného žalobného práva*. Žalobné právo je v tomto zmysle potom právo na vydanie súdneho rozhodnutia na žiadosť, ktoré je ale nezávislé od skutočnej existencie hmotného práva. Teórii abstraktného žalobného práva sa vyčítalo, že ak má takéto abstraktné žalobné právo každý (za jedinej podmienky, že má právnu subjektivitu), nemožno vôbec hovoriť o subjektívnom práve. Preto túto teóriu niektorí považovali za bezobsažnú s tým, že ide vlastne len o možnosť obrátiť sa na súd.

Na začiatku 20. storočia sa v civilnom procese uplatňovala a rozšírila *teória konkrétneho žalobného práva*, ktorá opäť hľadá určité prepojenie so subjektívnym žalobným právom, aby pojem žalobného práva zúžila a konkretizovala. Tak vznikla snaha spojiť hmotnoprávne, ako aj procesné predpoklady, ktoré majú viesť nie k akémukoľvek súdnemu rozhodnutiu, ale k *právu na priaznivé súdne rozhodnutie*. Táto teória je známa aj pod názvom nárok na právnu ochranu (*Rechtsschutzanspruch*).⁴² Predstavovala tak najvýznamnejšiu alternatívu súčasnému poňatiu žalobného práva a bola postupom rokov prepracovávaná.

B. Dvořák⁴³ zdôraznil, že vnímanie naliehavého právneho záujmu ako predpokladu dôvodnosti žaloby, môže mať svoj *pôvod práve v už prekonanej teórii o nároku na právnu ochranu (Rechtsschutzanspruch)*.

Jej autori, najmä nemeckí autori Hellwig (1880–1950) a Wach (1843–1926), považujú predpoklady žalobného práva za hmotnoprávne, ale aj procesné. Konštrukcia nároku na právnu ochranu je pomerne zložitá a zahŕňa viac zložiek, jednak materiálnu skutkovú podstatu, spôsobilosť na právnu ochranu (jej nedostatok vedie k neúčinnosti rozsudku) a záujem strany na právnej ochrane.⁴⁴ Napr. Petschek⁴⁵ pomenúva až štyri zložky nároku

⁴¹ WINTEROVÁ, A. In: WINTEROVÁ, A. – MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*, s. 191; MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*, s. 40 an.

⁴² Bližšie pozri MACUR, J. *Civilní proces a právo na soudní ochranu. Právní rozhledy*. 1996, roč. 4, č. 2, s. 41.

⁴³ DVOŘÁK, B. – LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*, s. 328–330.

⁴⁴ MACUR, J. *Civilní proces a právo na soudní ochranu*, s. 41.

⁴⁵ PETSCHKE, G. *Der österreichische Zivilprozess*, 1963, s. 237 an., citované podľa MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*, s. 40 an. a s. 39.

na právnu ochranu: materiálna skutková podstata, prípustnosť právnej ochrany (sem zahŕňa napr. splatnosť pohľadávky), treťou kategóriou je spôsobilosť na právnu ochranu a štvrtou je oprávnenie k právnej ochrane, v čom vníma záujem nositeľa materiálneho nároku na právnu ochranu. Steiner⁴⁶ vníma žalobné právo ako určité prepojenie medzi právom hmotným a procesným. Steiner rozdeľuje podmienky žalobného práva *na procesné podmienky, podmienky žalovateľnosti* (alebo vymáhateľnosti – či je nárok splatný, či nie je právo premlčané, či je daný právny záujem) a na *podmienky dôvodnosti* vlastného práva.

Základ tejto teórie jej zástancovia nachádzali v *predprocesnej a mimoprocessnej* povahe nároku na právnu ochranu, ktorý existuje *nezávisle* na akomkoľvek civilnom procese.⁴⁷ Táto predprocesná a mimoprocessná povaha nároku na právnu ochranu je jeho *najväčšou slabinou*. Aby nárok na právnu ochranu existoval nezávisle na procese, musel by byť nezávisle na procese možný nielen jeho vznik a existencia, ale aj jeho realizácia a zánik. Uspokojenie nárokov na právnu ochranu je však mysliteľné *len na základe procesného dokazovania*, ktoré prebieha počas súdneho procesu.⁴⁸

V českej literatúre sa určité vyjadrenie tejto náuky objavuje v diele A. Procházku.⁴⁹ Ten uvádza, že pri určovacích žalobách je dôvodom právnej ochrany právny záujem. Právny záujem na určení vlastne znamená „bezprávie žalovaného spáchané na žalobcovi“. Podľa Procházku právny záujem *predstavuje žalobcovu legitímáciu* vyvolať svojím konaním normotvornú povinnosť súdu. Je totiž, podľa Procházku, typickým „právom“, či „oprávnením“ ako ho definuje Kelsen,⁵⁰ t. j. legitímáciu v určitej miere disponovať právnym stavom. Tomu zodpovedá povinnosť k právnej ochrane, ktorú zákon ukladá súdom.

Toto hybridné vnímanie nároku na právnu ochranu s nejasne oddelenými procesnými a hmotnoprávnymi zložkami, s určitými spojovacími priestormi, tak mohli vytvoriť vnímanie naliehavého právneho záujmu ako súčasť žalobného nároku a ako zložku dôvodnosti žaloby, dokonca ako žalobcovu legitímáciu. Výsledkom tohto vnímania bol aj jasný názor na to, že pri jeho nedostatku súd žalobu rozsudkom zamietol. Hoci sa koncepcia žalobného práva ďalej vyvíjala, táto rozhodovacia prax zostala nezmenená a ani procesné predpisy v tomto smere nezaznamenali žiadne zmeny.

Dnes vieme, že táto teória je už prekonaná. V súčasnosti prevláda *teória o práve na súdnu ochranu*, ktorá má rýdzo procesný charakter a neobsahuje ani v skrytej podobe žiadne hmotnoprávne prvky.⁵¹ Splnenie *formálnych procesných podmienok* je plne postačujúcou podmienkou na uplatnenie práva na súdnu ochranu. Pokiaľ zákon právo na prejednanie sporu obmedzuje určitými podmienkami, tieto podmienky majú procesný charakter. Takýmto obmedzením sú práve procesné podmienky. Ich zmyslom nie je obmedziť prístup k súdu a súdnemu konaniu, ale garantovať také súdne konanie, *aké predpokladá* procesný predpis. Každá procesná podmienka tak *chráni určitý záujem*. Aj vzhľadom k tomu má súd vo vzťahu k procesným podmienkam právo skúmať ich *ex offio*.

46 STEINER, V. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981, s. 194, s. 311 an.

47 MACUR, J. *Civilní proces a právo na soudní ochranu*, s. 41.

48 *Ibidem*, s. 41.

49 PROCHÁZKA, A. *Žalobní důvod*. Praha-Brno: Nakladatelství Orbis, 1932, s. 76 an.

50 KELSEN, H. *Základy obecné teorie státní*. Brno: Nakladatelství Barvič a Novotný, 1926, s. 25.

51 MACUR, J. *Civilní proces a právo na soudní ochranu*, s. 41.

5. Komparatívny pohľad

5.1 Poľsko

V Poľsku nebola už v medzivojnovom období zhoda medzi právnou vedou a súdnou praxou na povahe právneho záujmu. Od začiatku 50. rokov 20. storočia začala súdna prax a právna doktrína v zásade pripúšťať, že právny záujem ako predpoklad určovacej žaloby nespočíva v *prípustnosti* vecného preskúmania a rozhodnutia veci, ale spočíva v hmotnoprávnej sfére, teda vo sfére vecného prejednávania žaloby a *nedostatok právneho záujmu nemá za následok odmietnutie žaloby, ale jej zamietnutie*.⁵² Tento názor pretrval aj po prijatí KPC v roku 1964, po jeho zmenách a doplnkoch po politickom prelome v roku 1989 a zostal nezmenený.⁵³ *Právny záujem sa teda v Poľsku zvyčajne klasifikuje ako meritórny (hmotnoprávny) predpoklad žaloby o určenie*,⁵⁴ menej často ako jurisdikčný (procesný) predpoklad.⁵⁵ V súčasnosti platí, že v prípade ak súd zistí nedostatok právneho záujmu, žalobu zamietne.⁵⁶ Treba ale dodať, že niektorí autori, ktorí sa priklonili k záveru, že ide o hmotnoprávnu podmienku⁵⁷ a tvrdili, že pri neexistencii právneho záujmu by mal byť návrh zamietnutý (*oddalenie powództwa*), pri tomto závere vychádzali z toho, že neexistuje ustanovenie, ktoré by v takejto situácii pripúšťalo iné procesné rozhodnutie. Autor tohto názoru, E. Wengerek, postuloval *de lege ferenda* zavedenie takého ustanovenia, ktoré by umožňovalo odmietnutie žaloby (*odrzućenie pozwu*) ako dôsledok nedostatku právneho záujmu. Inak povedané, dôvodom pre zaradenie právneho záujmu medzi hmotnoprávne predpoklady bola jednoducho aj absencia právnej úpravy, ktorá by pri jeho nedostatku pripúšťala procesné rozhodnutie.

⁵² JODŁOWSKI, J. In: JODŁOWSKI, J. – SIEDLECKI, W. *Postępowanie cywilne. Część ogólna*. Warszawa, 1958, s. 76; WALI-GÓRSKI, M. *Polskie prawo procesowe cywilne w świetle zasady dyspozycji*. SC. 1963, č. 2, s. 34–36; WŁODYKA, S. *Interes prawny jako przesłanka dopuszczalności zaskarżenia orzeczeń w procesie cywilnym*. *Nowe Prawo*, 1963, č. 9, s. 937; SAWCZUK, M. *Wznowienie postępowania cywilnego*. Lublin, 1963, s. 195; BRONIEWICZ, W. *Przyczyny oddalenia powództwa*. *Państwo i Prawo*, 1964, č. 5–6, s. 837. V judikatúre pozri rozhodnutia poľského najvyššieho súdu: z 8. 10. 1952 sp. zn. C 1514/52, z 17.06.1953 sp. zn. 2 C 534/53, z 5.04.1955 sp. zn. II CR 291/55.

⁵³ WEITZ, K. *Charakter interesu prawnego jako przesłanka powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.)*. In: ERECIŃSKI, T. – GRZEGORCZYK, P. – WEITZ, K. (eds). *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*. Warszawa, 2016. V judikatúre pozri napr. rozhodnutia poľského najvyššieho súdu z 21. 3. 2006 sp. zn. V CSK 188/05, z 11. 5. 2006 sp. zn. II PK 278/05, z 9. 7. 2009 sp. zn. III CSK 182/09, z 10. 6. 2011 sp. zn. II CSK 568/10, z 18. 4. 2012 sp. zn. V CSK 149/11, z 24. 4. 2014 sp. zn. III CSK 182/13.

⁵⁴ JODŁOWSKI, J. In: JODŁOWSKI, J. – SIEDLECKI, W. *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, s. 76; SIEDLECKI, W. *Zarys postępowania cywilnego*. Warszawa, 1968, s. 149; ROWIŃSKI, T. *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*. Warszawa, 1971, s. 79; PIASECKI, K. *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*. Warszawa, 1981, s. 149; WARZOCZA, E. *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*. Warszawa, 1982, s. 43–45 a 53; RESICH, Z. In: JODŁOWSKI, J. – RESICH, Z. *Postępowanie cywilne*. Warszawa, 1987, s. 57, s. 57; V judikatúre pozri rozhodnutia poľského najvyššieho súdu z 30. 10. 1990 sp. zn. I CR 649/90, z 19. 11. 1996 sp. zn. III CZP 115/96, z 17. 12. 1998 sp. zn. I CKN 681/98, z 8. 10. 1999 sp. zn. II CKN 490/98, z 3. 4. 2000 sp. zn. I CKN 582/98, z 5. 10. 2000 sp. zn. II CKN 750/99 a iné.

⁵⁵ BRONIEWICZ, W. *Warunki uwzględnienia powództwa*. *Państwo i Prawo*, 2003, č. 3, s. 35–36.

⁵⁶ WŁODYKA, S. *Interes prawny jako przesłanka dopuszczalności zaskarżenia orzeczeń w procesie cywilnym*, s. 937; ROWIŃSKI, T. *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*. Warszawa, 1971, s. 81–82; WARZOCZA, E. *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*. Warszawa, 1982, s. 43–45 a 53. V judikatúre pozri rozhodnutia poľského najvyššieho súdu napr. z 20. 12. 1979 sp. zn. III PR 78/79, z 19. 1. 1993 sp. zn. I CR 2/93, z 6. 6. 1997 sp. zn. II CKN 201/97, z 27. 6. 2001 sp. zn. II CKN 898/00, z 21. 6. 2007 sp. zn. IV CSK 63/07, z 18. 4. 2012 sp. zn. V CSK 149/11.

⁵⁷ Napr. WENGEREK, E. *Powództwo o ustalenie*. *Ruch Prawniczy i Ekonomiczny*, 1959, č. 1, s. 17.

Povahe právneho záujmu sa vo svojej štúdií rozsiahlo venuje Weitz,⁵⁸ podľa ktorého nie je argumentácia v prospech záveru, že právny záujem je meritórna podmienka, dostatočne podložená a prostredníctvom rôznych procesných inštitútov dospieva k záveru, že naliehavý právny záujem je procesnou podmienkou. Zdá sa, že tento záver v právnej vede, ako aj v právnej praxi zarezonoval a čas ukáže, či v Poľsku dôjde k zmene pohľadu na právnu povahu právneho záujmu.

5.2 Nemecko

Aj v nemeckej doktríne, ako aj súdnej praxi na prelome 19. a 20. storočia a následne aj v medzivojnovom období existovala polemika o povahe naliehavého právneho záujmu ako predpokladu žaloby na určenie. Došlo k sporu medzi podporovateľmi vnímania právneho záujmu ako *podmienky právnej ochrany* (*Rechtsschutzvoraussetzung*), ktorej nesplnenie malo za následok zamietnutie žaloby ako nedôvodnej (*Sachabweisung*)⁵⁹ a podporovateľmi vnímania právneho záujmu ako *procesného predpokladu*, ktorého nedostatok mal viesť k odmietnutiu žaloby ako neprípustnej (*Prozessabweisung*).⁶⁰

Neskôr prevládala názor, a tento platí zhodne aj v súčasnosti, že právny záujem ako predpoklad žaloby na určenie, je procesným predpokladom, ktorý sa chápe ako predpoklad prípustnosti vecného prieskumu a rozhodnutia veci (*Sachurteilsvoraussetzung*),⁶¹ ktorý predstavuje *osobitnú podmienku* potreby právnej ochrany. Existencia tejto podmienky je odôvodnená snahou *vyhnúť sa preťaženiu súdov zbytočnými a nezmyselnými žalobami* o určenie a chrániť žalovaného pred nadmerným bremenom obrany proti takýmto žalobám.

Vo všeobecnosti je prijímaný názor, že žaloba o určenie *sa nezakladá na hmotnoprávnom nároku* na určenie existencie alebo neexistencie sporného právneho vzťahu alebo práva.⁶² Táto žaloba je chápaná ako čisto procesný inštitút.⁶³ Právny záujem ako procesný predpoklad sa skúma *ex officio* v každom štádiu konania,⁶⁴ a to aj v rámci preskúmania pred

⁵⁸ WEITZ, K. Charakter intereseu prawnego jako przesłanka powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.). In: ERECIŃSKI, T. – GRZEGORCZYK, P. – WEITZ, K. (eds). *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*.

⁵⁹ STEIN, F. *Grundriß des Zivilprozeßrechts*. Tübingen, 1921, s. 13 a 19; JONAS, M. – POHLE, R. *Zivilprozeßordnung. Kommentar*. Časť 1. Tübingen, 1938, § 256, s. 7.

⁶⁰ ROSENBERG, L. *Lehrbuch des Deutschen Zivilprozeßrechts*. Berlin, 1927, s. 233.

⁶¹ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. München, 2010, s. 499; BECKER-EBERHARD, E. In: *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. Časť 1. München, 2013, § 256, s. 1501; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*. Časť 4. Berlin – Boston, 2013, § 256, s. 233; GRUNSKY, W. – JACOBY, F. *Zivilprozessrecht*. München, 2014, s. 87; V judikatúre pozri rozhodnutia federálneho súdu z 8. 7. 1955 sp. zn. I ZR 201/53, z 27. 11. 1957 sp. zn. IV ZR 121/57, a z 19. 11. 1971 sp. zn. I ZR 72/70.

⁶² BECKER-EBERHARD, E. *Münchener*, § 256, s. 1490; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 193. Pokiaľ ide o tento koncept a jeho odmietnutie pozri JACOBS, M. *Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens*. Tübingen, 2005, s. 123–126.

⁶³ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 494; BECKER-EBERHARD, E. *Münchener*, § 256, nb 1, s. 1490; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 193. Toto stanovisko je časťou doktríny vyvrátené pozri JACOBS, M. *Der Gegenstand des Feststellungsverfahrens*, s. 153 an.; GREGOR, R. In: GREIMER, R. – GREGER, R. – HERGET, K. – HEBLER, H.-J. – LÜCKEMANN, C. – STÖBER, K. – VOLLKOMMER, M. – FESTKORN, Ch. – LORENZ, A. *Zöller Zivilprozessordnung*. Köln, 2016, § 256, s. 837.

⁶⁴ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499; GRUNSKY, W. – JACOBY, F. *Zivilprozessrecht*, s. 87; BECKER-EBERHARD, E. *Münchener*, § 256, s. 1501; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 233. V judikatúre rozhodnutia federálneho súdu z 8. 11. 1955 sp. zn. I ZR 201/53. *NJW*. 1955, č. 41, s. 1514; z 11. 10. 1989 sp. zn. I Va ZR 208/87. *NJW-RR*. 1990, č. 3, s. 130.

spolkovým súdom.⁶⁵ Právny záujem musí existovať najneskôr do skončenia pojednávania pred vynesením rozsudku.⁶⁶ *Uznanie, súhlas strán alebo vzdanie sa právneho záujmu nie je dovolené.*⁶⁷ Nedostatok právneho záujmu má za následok *odmietnutie žaloby* o určenie ako neprípustnej (*Prozessabweisung*).⁶⁸ Silne je však zastúpený názor, že právny záujem je podmienená alebo neštandardná procesná podmienka, pretože súd môže upustiť od skúmania právneho záujmu, ak je nepochybné, že nárok nie je dôvodný.⁶⁹

Ako procesný predpoklad sa právny záujem riadi zásadou *legis fori processualis*, čo znamená, že požiadavka jeho existencie sa uplatňuje v konaní pred nemeckým súdom bez ohľadu na to, či je v danom prípade rozhodným právom nemecké právo alebo cudzie právo.⁷⁰

5.3 Rakúsko

Názory na povahu naliehavého právneho záujmu sa rozchádzali aj v Rakúsku. Podľa jedného názorového prúdu je právny záujem na určovacej žalobe *procesný predpoklad*, ktorého absencia znamenala, že súd musel žalobu odmietnuť uznesením ako neprípustnú (*Zurückweisung*).⁷¹ Podľa opačného názoru, ktorý podporovala súdna prax,⁷² bol právny záujem vnímaný ako hmotnoprávny predpoklad *pre preukázanie existencie alebo neexistencie právneho vzťahu alebo práva*, a teda nedostatok právneho záujmu mal za následok zamietnutie žaloby rozsudkom z dôvodu, že nie je dôvodná (*Abweisung*).⁷³

V súčasnosti existuje v Rakúsku zreteľný *rozpor* medzi súdnou praxou a názormi prevažnej väčšiny doktríny na posudzovanú otázku. Rakúsky najvyšší súd dôsledne pokraču-

⁶⁵ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499; BECKER-EBERGARD, E. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*. München, 2013, § 256, s. 1501; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (ed.). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 233. V judikatúre pozri rozhodnutia federálneho súdu z 8. 7. 1955 sp. zn. I ZR 201/53. *NJW*. 1955, č. 41, s. 1514; z 11. 10. 1989 sp. zn. IVa ZR 208/87. *NJW-RR*. 1990, č. 3, s. 130.

⁶⁶ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499–500; BECKER-EBERHARD, E. *Münchener, § 256, s. 1501; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 233. V judikatúre pozri rozhodnutia federálneho súdu z 8. 7. 1955 sp. zn. I ZR 201/53. *NJW*. 1955.

⁶⁷ ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (ed.). *Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 235; ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499. Pozri rozhodnutie ríškeho súdu z 18. 5. 1931 sp. zn. 7/31 IV. *JW*. 1931, č. 46, s. 3264.

⁶⁸ ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499; GRUNSKY, W. – JACOBY, F. *Zivilprozessrecht*, s. 87; BECKER-EBERHARD, E. In: *Münchener, § 256, s. 1501*. Pozri rozhodnutia federálneho súdu z 8. 7. 1955 sp. zn. I ZR 201/53. *NJW*. 1955, č. 41, s. 1514; z 27. 11. 1957 sp. zn. IV ZR 121/57. *NJW*. 1958, č. 10, s. 384, i z 14. 3. 1978 sp. zn. VI ZR 68/76. *NJW*. 1978, č. 40, s. 2031–2032.

⁶⁹ WEISS, H.-D. Das Feststellungsinteresse als unqualifizierte Prozeßvoraussetzung. *Neue Juristische Wochenschrift*. 1971, č. 36, s. 1597–1598; ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*, s. 499; GRUNSKY, W. – JACOBY, F. *Zivilprozessrecht*, s. 87; BECKER-EBERHARD, E. *Münchener, § 256, s. 1501; ASSMANN, D. In: WIECZOREK, B. – SCHÜTZE, R. A. (eds). Zivilprozessordnung und Nebengesetze. Großkommentar*, § 256, s. 234. V judikatúre pozri rozhodnutia federálneho súdu z 27. 11. 1957 sp. zn. IV ZR 121/57. *NJW*. 1958, č. 10, s. 384, a z 14. 3. 1978 sp. zn. VI ZR 68/76. *NJW*. 1978, č. 40, s. 2031–2032. Kriticky k tomuto stanovisku pozri napr. OLSCHIEWSKI, B.-D. *Zurückverweisung, durch das Berufungsgericht bei fehlendem Feststellungsinteresse. Neue Juristische Wochenschrift*. 1971, č. 13, s. 552.

⁷⁰ HAAS, U. Das Feststellungsinteresse. In: ADOLPHSEN, J. – GOEBEL, J. – HAAS, U. – HESS, B. – KOLMANN, S. – WÜRDINGER, M. (eds). *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*. München, 2014, s. 224–225; GEIMER, R. *Internationales Zivilprozessrecht*. Köln, 2015, s. 984.

⁷¹ SPERL, H. *Lehrbuch der Bürgerlichen Rechtspflege*. Čast 1. Wien, 1928, s. 314.

⁷² Príslušné rozhodnutia uvádza NOVAK, F. *Einige Probleme des Zivilprozeßrechts*. Wien, 1964, s. 23.

⁷³ V tomto smere už POLLAK, R. *System des Österreichischen Zivilprozeßrechtes*. Wien, 1906, s. 8–9. Viac tiež pozri PETSCHKE, G. Das Feststellungsurteil nach österreichischem Recht. *Österreichische Anwaltszeitung*. 1932, č. 13–14, s. 256.

je v prístupe, že v prípade právneho záujmu ide o predpoklad dôvodnosti žaloby, teda že ide o hmotnoprávnu podmienku. Základom tohto prístupu je predpoklad, že § 228 rakúskeho ZPO zakladá „nárok na určenie“, obdobný ako v prípade hmotnoprávných nárokov. „Nárok na určenie“ vzniká, iba ak sú splnené všetky podmienky stanovené v § 228 rakúskeho ZPO vrátane právneho záujmu. Absencia ktorejkoľvek z týchto podmienok, a teda aj nedostatok právneho záujmu, znamená, že neexistuje ani „nárok na určenie“, a preto musí byť tento návrh zamietnutý.⁷⁴ Názory právnej vedy, ktoré by sa s týmto názorom súdnej praxe stotožňovali, sú skôr ojedinelé.⁷⁵

Väčšina rakúskych teoretikov podporuje názor, že právny záujem je osobitná procesná podmienka, ktorá je prejavom potreby právnej ochrany (*Rechtsschutzbedürfnis*)⁷⁶ a tým podmieňuje prípustnosť žaloby o určenie.⁷⁷ Existencia *tejto* podmienky slúži tak záujmom výkonu spravodlivosti, ako aj záujmom žalovaného tým, že bráni nadbytočným a nezmyselným žalobám.⁷⁸ Nedostatok právneho záujmu by mal súd zohľadniť z úradnej moci v každom štádiu konania, a to aj v odvolacom konaní.⁷⁹ Práve preto, že *táto* podmienka je stanovená predovšetkým vo verejnom záujme výkonu spravodlivosti, nemôže byť stranám k dispozícii. Preto je vylúčené uznanie existencie právneho záujmu, ako aj uznanie nároku, vzdanie sa práva alebo dohody, vo veciach, kde sa skúma právny záujem.⁸⁰ V prípade, že neexistuje právny záujem, mal by súd žalobu odmietnuť uznesením.⁸¹ Z dôvodu svojej procesnej povahy sa právny záujem uplatňuje ako podmienka prípustnosti žaloby o určenie, či je rozhodným právom rakúske alebo zahraničné právo.⁸²

⁷⁴ Pozri rozhodnutie zo dňa 16. 9. 1981, zn. 6 Ob 680/81, dostupné na: <<https://www.ris.bka.gv.at>>: „Ob ein bloß verfahrensrechtliches Interesse oder das Interesse an der Freiheit eines Rechtes oder Rechtsverhältnisses von einer behördlichen Einflußnahme, die nicht im Zivilprozeß vorzunehmen wäre, das im § 228 ZPO als Voraussetzung für den Feststellungsanspruch umschriebene rechtliche Interesse zu erfüllen vermag, wird ungeachtet kritischer Lehrmeinungen in ständiger Rechtsprechung nicht als Prozeßvoraussetzung, sondern als Voraussetzung für die Begründetheit des Feststellungsanspruches angesehen.“

⁷⁵ BURGSTALLER, A. Die Klage auf künftige Leistung. *JBl.* 1989, č. 9, s. 552–554.

⁷⁶ NOVAK, F. *Einige Probleme des Zivilprozeßrechts*. Wien, 1964, s. 21; DOLINAR, H. *Ruhen des Verfahrens und Rechtsschutzbedürfnis*. Wien – New York, 1974, s. 133; FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. Wien, 1990, s. 563; FASCHING, H. W. – KONECNY, A. (ed.). *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen*. Čast 3. Wien, 2004, § 228, s. 128; SIMOTTA, D.-A. In: RECHBERGER, W. H. – SIMOTTA, D.-A. *Grundriss*, s. 308; BALLON, O. J. *Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht – Streitiges Verfahren*. Graz, 2009, s. 145.

⁷⁷ NOVAK, F. *Einige Probleme des Zivilprozeßrechts*, s. 20–21; SPRUNG, R. Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 19. 4. 1967 r., 5 Ob 81/67. *JBl.* 1968, č. 7–8, s. 208; DOLINAR, H. *Ruhen des Verfahrens und Rechtsschutzbedürfnis*. Wien – New York, 1974, s. 133; MATSCHER, F. Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 22. 8. 1977 r., 3 Ob 74/77. *JBl.* 1978, č. 17–18, s. 489–490; FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. Wien, 1990, s. 563; FASCHING, H. W. *Kommentar*, § 228, s. 129; BALLON, O. J. *Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht – Streitiges Verfahren*. Graz, 2009, s. 145. Rakúska veda naznačuje, že Najvyšší súd nie je dôsledný, ak uzatvára, že právny záujem je meritórny predpoklad určovacej žaloby a ak zároveň predpokladá, že právny záujem prejavujúci sa v nevyhovujúcom rozsudku je predpoklad prípustnosti odvolania a nie jeho dôvod.

⁷⁸ FASCHING, H. W. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts*. Wien, 1990, s. 563.

⁷⁹ NOVAK, F. *Einige*, s. 20; FASCHING, H. W. *Kommentar*, § 228, s. 130; SIMOTTA, D.-A. In: RECHBERGER, W. H. – SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. Wien, 2010, s. 308. Pozri tiež rozhodnutie rakúskeho najvyššieho súdu z 9. 4. 2015, sp. zn. 20b219/14s, dostupné na: <<https://www.ris.bka.gv.at/Judikatur/>>.

⁸⁰ SIMOTTA, D.-A. In: RECHBERGER, W. H. – SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*, s. 308; FASCHING, H. W. *Kommentar*, § 228, s. 130.

⁸¹ NOVAK, F. *Einige Probleme des Zivilprozeßrechts*. Wien, 1964, s. 20–21; SPRUNG, R. Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z 19. 4. 1967 r., 5 Ob 81/67. *JBl.* 1968, č. 7–8, s. 208; DOLINAR, H. *Ruhen des Verfahrens und Rechtsschutzbedürfnis*, s. 133; FASCHING, H. W. *Kommentar*, § 228, nb 118, s. 128; SIMOTTA, D.-A. In: RECHBERGER, W. H. – SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*, s. 308; BALLON, O. J. *Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht – Streitiges Verfahren*, s. 145.

⁸² FASCHING, H. W. *Kommentar*, § 228, s. 90.

5.4 Švajčiarsko

Vo Švajčiarsku sa súdna prax prikláňa k záveru, že právny záujem je hmotnoprávny predpoklad, nie procesnoprávny. Nejde však o dogmatický, ale iba praktický prístup, ktorý má svoj základ v rozdelení zákonodarných právomocí medzi kantóny (procesné právo) a federálnu úniu (hmotné právo) a slúži na zabezpečenie jednotného vykonávania hmotného práva v celom Švajčiarsku.⁸³ Napriek tomuto prístupu sa právny záujem na určovacej žalobe vo výsledku vlastne posudzuje ako procesnoprávny predpoklad.⁸⁴ Podľa nového švajčiarskeho civilného procesného kódexu z roku 2008 *potreba právneho záujmu* na určovacej žalobe, ktorá je upravená v § 88 švajčiarskeho ZPO,⁸⁵ vyplýva z § 59 ods. 2 švajčiarskeho ZPO.⁸⁶ Podľa tohto ustanovenia je právny záujem *procesným predpokladom každého nároku*, nielen určovacej žaloby a nazýva sa aj ako „záujem hodný ochrany“.⁸⁷ To znamená, že podľa švajčiarskeho práva je právny záujem na určovacej žalobe skôr procesným než hmotnoprávnym predpokladom.⁸⁸ Existenciu záujmu skúma súd z *úradnej moci*, čo vyplýva z § 60 švajčiarskeho ZPO⁸⁹ a jeho absencia vylučuje vecné preskúmanie veci. Súd potom vydá rozhodnutie o neprípustnosti žaloby (neposúdenie dôvodnosti veci – *Nichteintretenschied*, článok 59 ods. 1 švajčiarskeho ZPO).⁹⁰ V prípade, že záujem existoval na začiatku konania, ale v priebehu konania sa stratil, rozhodne sa o ukončení konania z dôvodu neopodstatnenosti konania (*Abschreibung des Verfahrens*, článok 242 švajčiarskeho ZPO).⁹¹

5.5 Maďarsko

S účinnosťou od 1. januára 2018 platí v Maďarsku nový civilný procesný kódex, ktorý bol schválený maďarským parlamentom dňa 22. novembra 2016 po trojročnom prípravnom procese. Tento nový procesný kódex nahradil procesný predpis platný od roku 1952. Nový

⁸³ OBERHAMMER, P. In: SPÜHLER, K. – TENCHIO, L. – INFANGER, D. *Schweizerische Zivilprozessordnung. Basler Kommentar*. Basel, 2013, art. 88, s. 511.

⁸⁴ GULDENER, M. *Schweizerisches Zivilprozeßrechts*. Zürich, 1979, s. 211.

⁸⁵ Art. 88 švajčiarskeho ZPO: “Action for a declaratory judgment by filing an action for a declaratory judgment, the plaintiff demands that the court establish that a right or legal relationship exists or does not exist.”

⁸⁶ “Art. 59 Principle 1 The court shall consider an action or application provided the procedural requirements are satisfied. 2 Procedural requirements are in particular the following: a. the plaintiff or applicant has a legitimate interest; b. the court has subject matter and territorial jurisdiction; c. the parties have the capacity to be a party and the capacity to take legal action; d. the case is not the subject of pending proceedings elsewhere; e. the case is not already the subject of a legally-binding decision; f. the advance and security for costs have been paid.”

⁸⁷ OBERHAMMER, P. *Schweizerische*, art. 88, nb 9, s. 514; WEBER, F. V. *Die Feststellungsklage nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel, 2013, nb 60–61, s. 31–32; SUTTER-SOMM, Th. *Schweizerisches*. nb 558, s. 136; BESSE-NICH, B. – BOPP, L. In: SUTTER-SOMM, Th. – HASENBÖHLER, F. – LEUENBERGER, Ch. (ed.). *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)*. Zürich – Basel – Genf, 2013, art. 88, s. 733.

⁸⁸ OBERHAMMER, P. *Schweizerische*, art. 88, s. 511; WEBER, F. V. *Die Feststellungsklag nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung*. Basel, 2013, nb 76, s. 37; SUTTER-SOMM, Th. *Schweizerisches Zivilprozessrecht*. Zürich – Basel – Genf, 2012, nb 558, s. 136; BESSE-NICH, B. – BOPP, L. In: SUTTER-SOMM, Th. – HASENBÖHLER, F. – LEUENBERGER, Ch. (ed.). *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO)*, art. 88, s. 734.

⁸⁹ “The court shall examine ex-officio whether the procedural requirements are satisfied.”, pozri aj WEBER, F. V. *Die Feststellungsklage*, nb 76, s. 37.

⁹⁰ “The court shall consider an action or application provided the procedural requirements are satisfied.”; WEBER, F. V. *Die Feststellungsklage*, s. 61; KRIECH, M. In: BRUNNER, A. – GASSER, D. – SCHWANDER, I. (eds). *Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO). Kommentar*. Zürich – St. Gallen, 2011, art. 242, nb 3, s. 1429; SUTTER-SOMM, Th. *Schweizerisches*, s. 148.

⁹¹ “If for any other reasons the proceedings end without a decision, the proceedings shall be dismissed.”; WEBER, F. V. *Die Feststellungsklage*, nb 103, s. 53; KRIECH, M. In: BRUNNER, A. – GASSER, D. – SCHWANDER, I. (eds). *Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO). Kommentar*, s. 1430.

procesný predpis upravuje pravidlá pre sporové a mimosporové konania v súkromno-právnych veciach.

Vo vzťahu k právnej úprave právneho záujmu maďarský procesný predpis nadviazal na tradíciu uhorského procesného predpisu, zákona č. I/1911.⁹² Uhorská právna úprava nehovorí výslovne o právnom záujme, ale o *potrebe určenia* pre žalobcu. Túto konštrukciu, ktorú považujeme za jazykovo veľmi výstižnú, prevzal aj nový maďarský civilný procesný kódex z roku 2016, ktorý v § 172 ods. 3⁹³ (Druhy žalôb) uvádza: „*Žalobu na určenie existencie alebo neexistencie práva alebo právneho vzťahu možno podať, ak je určenie nevyhnutné na ochranu práva žalobcu voči žalovanému, a uloženie povinnosti na plnenie nie je možné z dôvodu povahy právneho vzťahu, z dôvodu, že pohľadávka nie je splatná alebo iného dôvodu. Súd skúma z úradnej povinnosti či sú tieto podmienky určené zákonom splnené.*“

Z textu zákona teda možno dovodiť, že potreba určenia, teda to, čo sa v našom právnom poriadku vníma ako právny záujem, je procesným predpokladom pre to, aby súd vôbec mohol konať o určovacej žalobe a súd preto skúma potrebu určenia (právny záujem) *ex officio*.

6. Účel naliehavého právneho záujmu

Je zrejmé, že právna úprava nedáva jednoznačnú odpoveď na otázku, akú povahu má naliehavý právny záujem, či je procesnou podmienkou alebo súčasťou dôvodnosti žaloby alebo niečím iným. Ako vyplýva z predchádzajúcich kapitol, ani právna veda nemá na túto otázku jednoznačnú odpoveď. Skúsme sa preto zamyslieť nad tým, aký je účel naliehavého právneho záujmu, čo môže byť kľúčové pri úvahách o jeho právnej povahe.

Účel naliehavého právneho záujmu určovacej žaloby by sme mohli charakterizovať nasledovne:

1. *rozumné a praktické poskytovanie súdnej ochrany súdmi, t. j. nezatažovanie súdov nepotrebnými žalobami a žalobami, ktoré nemajú pre sporové strany praktický význam*
2. *ochrana žalovaných pred zbytočnými súdnymi spormi*

⁹² Uhorský procesný predpis, zákona č. I/1911 v § 130 charakterizoval určovaciu žalobu nasledovne: „*Žalobou možno sa domáhať i určenia toho, či niektorý právny pomer alebo právo trvá alebo netrvá, ako i súdneho určenia toho, že niektorá listina je pravá alebo nepravá, ak sa toto určenie javí potrebným na zaistenie právneho stavu žalobníka voči žalovanému.*“ Z komentárovej literatúry k tomuto ustanoveniu (MIČURA, M. – MOYS, Š. *Občiansky sporový poriadok (Zák. čl. I/1911): Uvodzovací zákon (Zák. čl. LIV/1912), Zákon o pracovných súdoch (Zák. č. 131/1931 Sb. z. a n.)*. 2. vydanie. Bratislava: Právnická jednota, 1942, s. 95) vyplýva, že „*potrebu určenia musí preukázať žalobca, preto v prípade, že ju žalovaný spochybní, musí žalobca označiť dôkazné prostriedky na opodstatnenie svojho nároku. Súd z úradnej povinnosti skúma, či žalobca potrebuje, aby súd určil právny pomer voči žalovanému. Toto skúmanie sa vzťahuje aj na odvolacie a dovolacie konanie, lebo § 540 obmedzuje skúmanie z úradnej povinnosti len na pravidlá procesnoprávne, nevylučuje však skúmanie potreby určenia ako otázky verejnoprávnej, preto ani dohoda strán, aby určitá otázka bola predmetom určovacej žaloby, nezbavuje súd, tejto povinnosti skúmať potrebu určenia. Nedostatok potreby určenia nemá za následok zastavenie sporu, ale len zamietnutie žaloby.*“

⁹³ § 172 ods. 3: „*Valamely jog vagy jogviszony fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása iránt akkor terjeszthető elő kereseti kérelem, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása érdekében szükséges, és a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból marasztalás nem kérhető. A bíróság e törvényes feltételek fennállását hivatalból vizsgálja.*“ (angl.: “*A claim for declaring the existence or non-existence of a right or legal relationship may be filed, if the declaration sought is necessary to protect the rights of the plaintiff against the defendant, and imposing an obligation may not be sought due to the nature of the legal relationship, the immaturity of the obligation or for any other reason. The court shall examine ex officio whether these conditions prescribed by law are met.*”)

Je zrejme, že naliehavý právny záujem sa *netýka samotného určenia* práva alebo právneho vzťahu. Naliehavý právny záujem je akýmsi zákonom predpokladaným a dovoleným *obmedzením prístupu k súdu* s účelom zabrániť zneužívaniu poskytovania súdnej ochrany. Môžeme ho nazvať aj *procesným filtrom* pre nepotrebné žaloby.

Záujem, ktorý naliehavý právny záujem chráni, má tak verejnoprávnu povahu, je to ochrana súdneho systému pred svojvôľou žalobcu. Pokiaľ naliehavý právny záujem daný nie je, súd nemôže vec prejednať. Obdobný mechanizmus platí aj pri procesných podmienkach. Zákon ich stanovuje ako určité pravidlá, kedy súd musí, respektíve nesmie vec prejednať. V tomto kontexte môžeme povedať, že naliehavý právny záujem, podobne ako procesné podmienky, určuje to, *či súd môže pristúpiť* k vecnému prejednaniu žaloby.

Skúsme si zosumarizovať, aké budú dôsledky toho, ak prijmeme záver, že naliehavý právny záver je procesnou podmienkou:

- Súd skúma jeho danosť *ex offo* v každom štádiu konania.
- Súd *môže vykonať aj bez návrhu dôkazy, či skutočne existuje* (§ 185 ods. 2 c. s. p.). V opačnom prípade by súd musel vyhodnotiť existenciu naliehavého právneho záujmu iba na základe dôkazných návrhov strán. *Ad absurdum* by sa súd musel uspokojiť s jeho existenciou iba na základe skutkových tvrdení žalobcu, hoci nepreukázaných, avšak nepopretých žalovaným (§ 151 c. s. p.).
- Nie je v dispozícii strán (nemôžu ho uznať, ani sa ho vzdať, ani uzavrieť o jeho existencii dohodu). Strany teda *nemôžu uznať*, že je daný, ani sa ho *vzdať*. Opačný názor by bol v rozpore s jeho účelom.
- Súd musí naliehavý právny záujem skúmať ešte predtým, ako sa zaoberá splnením podmienok na vydanie *kontumačného rozsudku* o určení práva alebo právneho vzťahu.⁹⁴
- Skutkové tvrdenia o ňom a dôkazy k týmto skutkovým tvrdeniam nepodliehajú *koncentracii*, pretože sa netýkajú veci samej. Jeho skúmanie by malo byť ovládané vyšetrovacím princípom, tak ako pri ostatných procesných podmienkach. Ak by bol naliehavý právny záujem súčasťou hmotnoprávneho nároku, skúmal by sa ako meritórna otázka a podliehal by koncentrácii konania. Súd by nemohol na jeho zistenie vykonať iné dôkazy ako tie, ktoré navrhli strany. V dôsledku tohto prístupu by súd nemohol prihliadnúť na skutočnosti, ktoré strana predloží neskoro alebo ktoré strana vôbec nepredloží, ale ktoré súd zistí sám z úradnej moci. Tento prístup by bol plne v rozpore s účelom naliehavého právneho záujmu.
- Súd o nedostatku naliehavého právneho záujmu rozhodne procesne *uznesením*.
- Aj v *odvolacom* konaní budú prípustné nové skutočnosti a dôkazy (205 ods. 2 a §205a o. s. r., § 366 c. s. p.).
- Pre *dovolacie konanie*, ktoré nasleduje až po právoplatnosti rozhodnutia, je akceptovateľný taký výklad, že súd skúma len podmienky dovolacieho konania. Tam podľa nášho názoru skúmanie naliehavého právneho záujmu nepatrí, pretože dovolací súd len preskúma jeho posúdenie nižšími súdmi. Nedostatok naliehavého právneho

⁹⁴ Na Slovensku nie je kontumačný rozsudok pre určovacie žaloby prípustný – pozri § 273 ods. 1, § 274 a § 278 c. s. p., kde sa o kontumačnom rozsudku hovorí len v kontexte žalôb podľa § 137 písm. a) c. s. p., teda o žalobách na plnenie.

záujmu nemožno uplatniť ako dôvod zmätočnosti (§ 420 c. s. p.), ale v rámci dovoľacieho konania možno napadnúť jeho nesprávne právne posúdenie (§ 421 c. s. p. v spojení s § 432 c. s. p.) za účelom vytvorenia ustálenej rozhodovacej praxe.

- Súd bude skúmať naliehavý právny záujem aj v prípade, ak aplikuje *cudzie hmotné právo*. Ak by malo ísť o hmotnoprávny predpoklad, súd by musel skúmať, či aj podľa aplikovaného cudzieho práva je naliehavý právny záujem predpokladom určenia. Keďže naliehavý právny záujem má chrániť súdny systém, teda poskytovanie súdnej ochrany slovenskými súdmi, ťažko možno prisvedčiť záveru, že ho súd skúmať nebude, ak ho cudzie právo ako podmienku konania nezakotvuje.

Ak by mal naliehavý právny záujem meritórny charakter, dôsledky by boli *presne opačné*:

- skutkové tvrdenia a dôkazy o ňom by boli výlučne v rukách strán a súd by na danosť naliehavého právneho záujmu nemohol prihliadať *ex offio*,
- jeho danosť by mohla byť závislá od aktivity, respektíve pasivity protistrany, t. j. či ho poprela, prípadne uznala,
- súd by nemohol vykonať dôkazy na jeho preukázanie *ex offio*,
- predkladanie skutkových tvrdení a dôkazov o naliehavom právnom záujme by podliehalo koncentrácii konania a súd by nemohol prihliadať na prípadné oneskorené skutkové tvrdenia alebo dôkazy o naliehavom právnom záujme,
- ak by naliehavý právny záujem nebol daný, súd by žalobu zamietol rozsudkom,
- v odvolacom konaní by súd nemohol prihliadnúť na nové skutočnosti a dôkazy o naliehavom právnom záujme,
- ak by súd aplikoval cudzie právo, musel by skúmať, či je aj podľa cudzieho práva naliehavý právny záujem podmienkou určenia práva.

Ak si položíme otázku, ktoré dôsledky umožnia naplniť účel naliehavého právneho záujmu, musíme pripustiť, že to bude vtedy, ak naliehavý právny záujem bude vnímaný ako procesná podmienka.

7. Naliehavý právny záujem ako procesná podmienka

Vyššie sme uzavreli, že účelom naliehavého právneho záujmu je predpokladané a dovoľené obmedzenie prístupu k súdu s účelom zabrániť zneužívaniu poskytovania súdnej ochrany pri určovacích žalobách. Naliehavý právny záujem sa teda *nedotýka* samotného hmotného práva a jeho určenia, či tu je alebo nie je. Aby súd mohol naplniť účel naliehavého právneho záujmu, musí mať oprávnenia na jeho skúmanie, čo prichádza do úvahy len ak by išlo o procesnú podmienku.

Určované právo alebo právny vzťah *nevyplýva z procesnej normy* o určovacích žalobách (§ 137 c. s. p., § 80 o. s. ř.), ale z hmotnoprávneho postavenia žalobcu a jeho vzťahu k žalovanému, výsledkom čoho je potom určenie, či medzi nimi toto hmotné právo je alebo nie je. Procesné právo prostredníctvom určovacích žalôb len umožňuje žalobcovi domáhať sa určenia práva, ak je v objektívnej neistote, teda ak má naliehavý právny záujem na určení. A preto prístup rakúskej súdnej praxe (pozri kapitolu 5.3) nepovažujeme za presvedčivý, ak z § 228 ZPO vytvára vlastný nárok na určenie, ktorého súčasťou je aj právny záujem. Tam možno badať určité reziduum konceptu nároku na právnu ochranu.

Je však naliehavý právny záujem procesnou podmienkou? Prípadne akým iným procesným (alebo iným) inštitútom by mohol naliehavý právny záujem byť, ak by nebol procesnou podmienkou?

Začnime skúmaním toho, *čo sú vlastne procesné podmienky*. Procesné podmienky sú podmienky, ktoré musia byť splnené, aby súd mohol konať a rozhodnúť.⁹⁵ Pojem procesné podmienky sú síce legislatívnym pojmom, ale v zákone nie sú výslovne vymenované. Ich *katalóg pomenúva len právna teória*. Avšak ani v katalógu procesných podmienok *nie je v právnej teórii vždy zhoda*.⁹⁶ Podľa Mackovej sa nemožno domnievať, že sa prostredníctvom procesných podmienok obmedzuje právo na súdnu ochranu. Procesné podmienky sú totiž diktované nemenej závažnými ďalšími princípmi.⁹⁷ Vo vzťahu k procesným podmienkam ešte dopĺňame, že nedostatok procesnej podmienky nie je vadou žaloby z hľadiska jej správnosti či úplnosti;⁹⁸ vady žaloby súd odstraňuje podľa § 128 a 129 c. s. p., respektíve § 43 o. s. ř. Medzi podmienky konania nepatrí ani nedostatok aktívnej alebo pasívnej vecnej legitimácie, kedy subjekt nie je nositeľom práva či povinnosti, o ktoré v konaní ide, pretože tento nedostatok je dôvodom na zamietnutie žaloby a súvisí s vlastným posudzovaním hmotného práva.⁹⁹

Procesné podmienky možno charakterizovať nasledovne:

- súd skúma procesné podmienky *ex offo*;
- skúmanie procesných podmienok *nepodlieha koncentrácii*; platí, že súd kedykoľvek počas konania skúma splnenie procesných podmienok, ak zákon neustanovuje *inak*;¹⁰⁰

⁹⁵ Procesné podmienky možno klasifikovať na:

- procesné podmienky na strane súdu (právomoc súdu, príslušnosť súdu),
- procesné podmienky týkajúce sa strán (procesná subjektivita strany, spôsobilosť strany samostatne konať pred súdom, riadne zastúpenie),
- tzv. negatívne procesné podmienky (prekážku prv začatého konania, prekážku rávoplatne rozhodnutej veci),
- tzv. vecné procesné podmienky (riadne začatie konania, splnenie poplatkovej povinnosti, riadne obsadenie súdu).

⁹⁶ Posledné tri (tzv. vecné procesné podmienky) nie sú vždy zaradované medzi procesné podmienky (Medzi procesné podmienky ich nezaraďuje učebnica od autorov Šinová, Hamuláková a kol. (ŠINOVÁ, R. – HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*). Učebnica od autorov Ficová, Števíček a kol. (FICOVÁ, S. – ŠTEVÍČEK, M. a kol. *Občianske súdne konanie*. Praha: C. H. Beck, 2010) medzi vecné podmienky nezaraďuje rozhodovanie riadne obsadeným súdom, učebnica od autorov Winterová, Macková a kol. (WINTEROVÁ, A. – MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*) uvádza, že tieto tri vecné procesné podmienky bývajú niekedy zaradované, avšak podľa nich rozhodovanie nezaujatým sudcom a zapltenie súdneho poplatku skôr procesnou podmienkou nie je. Winterová vo svojej učebnici uvádza, že pri riadnom začatí konania sú síce dôsledky jeho nedostatku formálne odlišné (súd žalobu odmietne), avšak prakticky ide o tie isté dôsledky ak pri zastavení konania. Vo vzťahu k riadnemu obsadeniu súdu autori uvádzajú, že túto podmienku s ostatnými procesnými podmienkami spája to, že súd sa touto otázkou zaoberá aj *ex offo*. Dôsledkom je zrušenie rozhodnutia, ktoré bolo vydané nesprávne obsadeným súdom. V tejto učebnici sa ale nakoniec uvádza, že o procesnú podmienku v pravom slova zmysle nejde. Winterová sa takisto prikláňa k záveru, že ani zapltenie súdneho poplatku nie je procesnou podmienkou, ale ide podľa nej o podmienku mimoprocesnú, a to fiškálnu. Jej samostatnú povahu možno vidieť v tom, že súd môže nesprávne vyrubený poplatok dovyrubiť, a to bez vplyvu na meritórne rozhodnutie.

⁹⁷ Napr. podmienka civilnej súdnej právomoci vychádza z del'by moci v štáte na moc súdnu, zákonodarnú a výkonnú. Pokiaľ zákon teda stanoví, že určité veci rozhodujú sudy, nemôže im ich nikto odňať a dať rozhodovať iným orgánom, ktoré v del'be moci spadajú pod iný článok štátnej moci. Obdobne to platí pri ďalších procesných podmienkach, ktoré vždy sledujú určitý podstatný cieľ.

⁹⁸ Pozri uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 29 Odo 649/2001 publikované v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod č. R 11/2006.

⁹⁹ Pozri rozhodnutie Vrchného súdu v Prahe sp. zn. 1 Co 227/94, publikovaný v *Právných rozhledoch*. 1995, č. 3; treba uviesť, že vo vzťahu k určovacej žalobe nemožno vecnú legitimáciu vnímať totožne ako pri žalobe na plnenie – pozri výklad ďalej.

- dôsledkom nedostatku určitej procesnej podmienky je *zastavenie konania*;¹⁰¹ zastavenie konania je procesným rozhodnutím, súd o ňom rozhoduje uznesením a nevytvorí prekážku *res iudicata* o veci samej. Vec sama totiž nebola vôbec prejednaná;
- strany *nemôžu uznať*, že procesné podmienky sú splnené, ich skúmanie je plne v kompetencii súdu;
- súd skúma splnenie procesných podmienok *aj v odvolacom konaní*, a to aj vo vzťahu ku konaniu na súde 1. inštancie;
- v odvolacom konaní sú prípustné *nové skutočnosti a dôkazy*, ak sa namieta nedostatok procesných podmienok.

Je pravda, že c. s. p. ani o. s. ř. výslovne *nehovoria o následkoch* nedostatku naliehavého právneho záujmu, ani o spôsobe rozhodnutia, tak ako pri iných procesných podmienkach, ktorých nedostatok sankcionujú zastavením konania. Výslovná právna úprava chýba a práve z toho možno pramení aj obava ho medzi procesné podmienky zaradiť. Tiež treba dodať, že procesná norma upravujúca určovací žalobu sa nezmenila od jej zaradenia do procesných kódexov v Nemecku a Rakúsku, čo bolo na konci 19. storočia, ale vlastne ani v Českej a Slovenskej republike, ktoré rakúsko-nemecký koncept určovacích žalôb prevzali. Procesné právo však od vzniku týchto kódexov prešlo významným odčlenením od hmotného práva.

K určitému riešeniu teda musíme dospieť *len výkladom*, ktorý musí korešpondovať s účelom tohto právneho inštitútu. Primárne teda pôjde o výklad teleologický. Tiež prostredníctvom argumentu *ad absurdum* určité výkladové závery možno vylúčiť.¹⁰²

Súdna prax pri nedostatku naliehavého právneho záujmu zotrúva na rozhodovaní *zamietacím rozsudkom*, ktorý však nevytvára prekážku *res iudicata*. Tento koncept je *teoreticky nesprávny*. Neexistuje totiž dôvod, pokiaľ nejde o meritórne rozhodnutie, aby súd o veci nerozhodol procesne. Dokonca ani § 212 ods. 1 c. s. p., ani § 152 o. s. ř. („*Rozsudkom rozhoduje súd vo veci samej*“) *nepripúšťa* výnimku (napr. dovetkom, ak zákon neustanovuje inak). Takže súčasná *prax je v rozpore aj s textom zákona*. Za procesne správne riešenie preto možno považovať práve rozhodovanie vo forme uznesenia o zastavení konania. O zastavení konania ako dôsledku nedostatku naliehavého právneho záujmu zákon síce výslovne nehovorí, avšak vylúčením možnosti rozhodnúť zamietacím rozsudkom (to právna úprava *nepripúšťa*), nemožno dospieť k inej forme rozhodnutia. Procesné právo ešte pozná odmietnutie žaloby, avšak to viaže výslovne na neodstránenie väd žaloby.

¹⁰⁰ Napr. konvalidácia miestnej nepríslušnosti, ak ju protistrana nenamietla, pokračovanie v konaní, ak strana včas nevzniesla námietku nedostatku právomoci pre existenciu rozhodcovskej zmluvy.

¹⁰¹ Z tohto pravidla existujú výnimky, napr.:

- konvalidácia miestnej nepríslušnosti, ak žalovaný nevzniesol námietku miestnej nepríslušnosti,
- rozhodovanie veci všeobecným súdom, ak strana včas nevzniesla námietku nedostatku právomoci pre existenciu rozhodcovskej zmluvy alebo
- v minulosti prípustné schválenie právneho úkonu zástupcu, ktorý konal bez riadneho splnomocnenia.

To sú situácie, kedy k zastaveniu konania nedôjde, ale súd vec prejedná a konanie nebude zmätočné.

¹⁰² Podľa Knappa (KNAPP, V. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex, 2003, s. 60) sa argument *ad absurdum* aplikuje vtedy, pokiaľ určitá možnosť výkladu je nezmyselná alebo nedáva rozumný zmysel; dôsledkom je následné vylúčenie tejto výkladovej možnosti. Aj podľa Melzera (MELZER, F. *Metodologie nalézání práva*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 184) je nutné pri výklade práva, ktorý vedie k absurdnému výsledku, tento záver treba zamietnuť.

Na tento problém už upozorňoval Weitz vo svojom článku,¹⁰³ kedy aj poľská právna veda v zásade pripísala právnemu záujmu meritórny charakter aj z toho dôvodu, že procesný predpis výslovne nezaraďoval tento nedostatok medzi dôvody zastavenia konania (pozri časť 5.1). Flexibilne sa k tomu postavil nový švajčiarsky ZPO, ktorý procesné podmienky nevymenúva taxatívne (používa pojem „najmä“), avšak zároveň medzi ne výslovne zaraďuje aj právny záujem, a to popri procesnej subjektivite, prekážke *res iudicata*, prekážke litispendencie a pod. (pozri časť 5.4).¹⁰⁴

Ak vychádzame z účelu naliehavého právneho záujmu, potom musíme dospieť k záveru, že zisťovanie, či je naliehavý právny záujem daný, *nemôže byť v rukách sporových strán*. Potom by sme dospeli do *absurdnej situácie*, že ak by strana poprela a vyvrátila tvrdenia o naliehavom právnom záujme neskoro v dôsledku koncentrácie konania, súd by už nemohol tieto tvrdenia zobrať do úvahy a musel by vec prejednať. *Ďalšou absurdnou situáciou* by bola situácia, ak by protistrana danosť naliehavého právneho záujmu vôbec nepoprela alebo dokonca uznala, potom by musel súd prijať záver, že je daný a opäť by musel vec prejednať.

Tento postup by bol ale úplne v rozpore s účelom naliehavého právneho záujmu a to je ochrana súdneho systému pred nepotrebnými žalobami. Ak má mať súd kompetenciu plnohodnotne skúmať, či je naliehavý právny záujem daný, musí mať vlastne *všetky oprávnenia*, ktoré má aj vo vzťahu k procesným podmienkam.

Zákon a veda procesného práva ako určité predpoklady súdneho konania a rozhodovania pomenúva len *procesné podmienky* a *náležitosti žaloby*. Nedostatok procesných podmienok vedie k zastaveniu konania. Pre iné situácie c. s. p. ani o. s. ř. zastavenie konania neupravuje. Nedostatok náležitostí žaloby, respektíve neúplnosť a nezrozumiteľnosť žaloby, zákon rieši prostredníctvom odstránenia vád žaloby (§ 129 c. s. p., § 43 o. s. ř.) a dôsledkom nedoplnenia žaloby je jej odmietnutie uznesením. Podľa nášho názoru ho na iné predpoklady rozširovať nemožno, ibaže by sa tieto iné predpoklady nejakým spôsobom analogicky podobali odstraňovaniu vád žaloby.

Procesné právo okrem dôvodov odmietnutia žaloby a procesných podmienok totiž *nedefinuje* skupinu akýchsi ďalších procesných predpokladov (nepomenúva žiadny iný procesný inštitút), do ktorej by sme mohli zaradiť aj naliehavý právny záujem.

Pre úplnosť treba ale uviesť, že procesné právo pozná v rámci opravných konaní inštitút *prípustnosti* opravného prostriedku, v rámci čoho skúma rôzne procesné predpoklady na jeho prejednanie a v rámci nich definuje *tzv. subjektívnu prípustnosť* (či bola odvolateľovi alebo dovolateľovi spôsobená napadnutím rozhodnutím ujma). Dôsledkom neprí-

¹⁰³ WEITZ, K. Charakter interesu prawnego jako przesłanka powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.) In: ERECIŃSKI, T. – GRZEGORCZYK, P. – WEITZ, K. (eds). *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*.

¹⁰⁴ § 59 ods. 1 a 2 švajčiarskeho ZPO: „1. Das Gericht tritt auf eine Klage oder auf ein Gesuch ein, sofern die Prozessvoraussetzungen erfüllt sind. 2. Prozessvoraussetzungen sind insbesondere: a. die klagende oder gesuchstellende Partei hat ein schutzwürdiges Interesse; b. das Gericht ist sachlich und örtlich zuständig; c. die Parteien sind partei- und prozessfähig; d. die Sache ist nicht anderweitig rechtshängig; e. die Sache ist noch nicht rechtskräftig entschieden; f. der Vorschuss und die Sicherheit für die Prozesskosten sind geleistet worden.“ (angl.: “1. The court shall consider an action or application provided the procedural requirements are satisfied. 2. Procedural requirements are in particular the following: a. the plaintiff or applicant has a legitimate interest; b. the court has subject matter and territorial jurisdiction; c. the parties have the capacity to be a party and the capacity to take legal action; d. the case is not the subject of pending proceedings elsewhere; e. the case is not already the subject of a legally-binding decision; f. the advance and security for costs have been paid.”)

pustnosti opravného prostriedku je jeho odmietnutie uznesením. Nemožno teda vylúčiť ani uvažovanie o kategórii „procesnej prípustnosti žaloby“, hoci zatiaľ sú tieto úvahy nášmu prostrediu cudzie alebo o kategórii *subjektívnej prípustnosti určovacej žaloby*.

Mohli by sme ďalej uvažovať aj o inštitúte *procesnej legitímácie*, ktorá vyjadruje určité oprávnenie podať žalobu a byť v konaní úspešný, hoci osoba nie je nositeľom práva, ktoré je predmetom sporu. Otázkou procesnej legitímácie sa zaoberal Coufalík,¹⁰⁵ ktorý tiež poukazuje na problematickosť vo vnímaní jej právnej povahy (nakoniec uzatvára, že ide o procesný inštitút), ako aj na problematickosť následkov jej absencie. V tomto smere poukazuje na nemecké vnímanie, ktoré považuje procesnú legitímáciu ako podmienku prejednatelnosti žaloby, ktorú súd skúma *ex offio* a jej nedostatok vedie k odmietnutiu žaloby ako neprípustnej. Poukazuje na to, že Zoufík vnímal procesnú legitímáciu ako procesnú podmienku, ktorá bráni meritórnemu prejednaniu veci. S tým však nekorešponduje rakúske vnímanie, pretože o procesnú podmienku by mohlo ísť len ak tak stanovuje zákon, čo však splnené nie je. Preto nedostatok procesnej legitímácie vedie k zamietnutiu žaloby. Hoci Coufalík považuje nemecké poňatie za inšpiratívne, je nezlučiteľné s českou koncepciou procesnej legitímácie,¹⁰⁶ ktorá ju vníma nie ako podmienku prejednatelnosti žaloby, ale ju vzťahuje k dôvodnosti žaloby. Z normatívneho hľadiska tiež chýba aj výslovná úprava na odmietnutie žaloby pre nedostatok procesnej legitímácie.

Zaoberanie sa týmito možnosťami však ponechávame otvorené nasledujúcim a nadväzujúcim príspevkom do tejto diskusie.

Domnievame sa však, že výsledkom prípadných úvah o tom, že ide o iný procesný predpoklad (nie o procesnú podmienku), by bolo, že súd o jeho nedostatku má rozhodnúť procesne. Polemická by však mohla ostať otázka jeho skúmania, a to najmä v odvolacom konaní, ak nedošlo k námietke jeho nedostatku, čo však v prípade procesných podmienok *zákon a právna veda rieši* a tak umožňuje súdu plne sa chopiť svojich kompetencií pri jeho skúmaní a tak vlastne aj naplniť jeho účel. Pokiaľ by mal byť naliehavý právny záujem vnímaný ako nejaký iný procesný inštitút (procesná prípustnosť žaloby, procesná legitímácia), bolo by potrebné sa vysporiadať práve s otázkou jeho skúmania, jeho uznania, rozhodovania o ňom a pod. Tieto otázky však ani c. s. p., ani o. s. ř. neupravuje. Domnievame sa, že v tomto smere bolo potrebné *doplniť zákonnú úpravu* o jasné ustanovenia, ktoré by postavenie naliehavého právneho záujmu upravovalo.

Vzhľadom na to, že na naplnenie účelu naliehavého právneho záujmu je potrebné, aby súd disponoval takými oprávneniami, aké má pri procesných podmienkach, dospievame k záveru, že za súčasného legislatívneho stavu *do obsahu pojmu* procesné podmienky patrí aj naliehavý právny záujem.

Sme si však vedomí, že ide o špecifickú procesnú podmienku. Jej špecifickosť spočíva v tom, že sa týka len určovacích žalôb a ďalej v tom, že súd naliehavý právny záujem skúma vždy v kontexte k označenému žalovanému (či a ako je zaangažovaný do procesnej neistoty žalobcu) a k označenému predmetu určenia a skutkovému stavu. V tomto zmysle je táto podmienka do istej miery spätá s vlastným predmetom určenia. Na druhej strane treba povedať, že podobne existuje určité prepojenie procesnej podmienky na vlastný predmet konania napr. aj pri skúmaní kauzálnej príslušnosti, kedy súd rieši, či predmet konania je alebo nie je určitou oblasťou, o ktorej má rozhodovať určitý súd.

¹⁰⁵ Pozri COUFALÍK, P. *Procesní legitimace v civilním sporném řízení*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 21–22 a 46–48.

¹⁰⁶ Pozri rozhodnutie NS ČR sp. zn. 22 Cdo 466/2015 z 28. februára 2017.

Vzhľadom k tomu, že procesné podmienky vytvárajú pomerne širokú a nehomogénnu skupinu, vnútorná diferenciácia na základe určitých kritérií je potom nevyhnutná. Diferenciáciu procesných podmienok poznajú aj zahraničné úpravy, napr. Poľsko, Nemecko.¹⁰⁷

Procesné podmienky možno diferencovať podľa toho, či vedú¹⁰⁸ alebo nevedú¹⁰⁹ k zmätočnosti konania (ich nedostatok nepredstavuje také závažné porušenie pravidiel súdneho konania). Preto treba uviesť, že nie každý dôvod zmätočnosti konania je aj procesnou podmienkou (§ 229 o. s. ř., § 420 c. s. p.).

Okrem naznačenej diferenciácie do úvahy prichádzajú aj iné diferenciačné kritériá, a to na také, ktoré súd *skúma ex offio*, a na také, ktoré súd *skúma len na námietku sporových strán*. Ich nedostatok sa totiž môže konvalidovať, ak ich strana v určitej lehote nenamietne (napr. už spomínaný nedostatok miestnej nepríslušnosti, inej ako vylučnej alebo nedostatok právomoci pri existencii rozhodcovskej zmluvy).

Vo vzťahu k naliehavému právnemu záujmu otázkou ostáva, či bude dôsledkom nedostatku naliehavého právneho záujmu zmätočnosť konania. Pri hľadaní odpovede vychádzajme z toho, že ak súd rozhodne napriek nedostatku naliehavého právneho záujmu, poskytne vlastne strane meritórnu ochranu *na úkor verejnej ochrany súdneho systému pred zatažením*. Táto vada sa teda prejaví práve v neželanom zatažení súdu. Považujeme potom za nehospodárne už vydané právoplatné rozhodnutie zrušiť, pretože potom zmaríme už vynaloženú *investíciu* súdu do súdneho konania. Nedochádza teda k fatálnemu procesnému nedostatku, ktorý by mal viesť k vysloveniu zmätočnosti takéhoto konania a k zrušeniu rozhodnutia. Naliehavý právny záujem je teda procesnou podmienkou, ale nepatrí medzi tie tzv. bazálne procesné podmienky a dôsledkom jej nedostatku by nemala byť zmätočnosť konania.

Ak by nedostatok naliehavého právneho záujmu vytváral vadu zmätočnosti, bolo by to, podľa nášho názoru, v rozpore s hospodárnosťou konania. Pretože ak už konanie prebehlo a právoplatne skončilo, hoci rozsudok nie je pre strany výslovne potrebný (nie je daný naliehavý právny záujem), nemá zmysel už vydaný rozsudok v merite veci rušiť, aj keď žalobca akoby dostal niečo navyše. To, že žalobca nemal naliehavý právny záujem, by sa mohlo prejavíť *v trovách konania*, pretože žalobca zbytočne a v rozpore s právom zatažil súdy, a aj žalovaného.

Tiež doplníme, že zákon ani historicky, ale ani v súčasnosti (§ 229 o. s. ř., § 420 c. s. p.) nepokladal nedostatok naliehavého právneho záujmu za dôvod zmätočnosti konania. Opäť zdôrazňujeme, že je bežné, ak procesná podmienka nevytvára vadu zmätočnosti.

¹⁰⁷ Napr. v Poľsku existuje rozlišovanie procesných podmienok na absolútne a relatívne (na návrh strany). Absolútne procesné podmienky musia byť vždy splnené, aby súd mohol konať a rozhodnúť. Súd ich skúma z úradnej moci v každom štádiu konania. Relatívne sú tie, ktoré podliehajú podnetu strany, ktorá ak ich nenamietne v určitej lehote, dôjde ku konvalidácii nedostatku procesnej podmienky. V nemeckej právnej vede sa možno stretnúť s rozlišovaním na „i) *Echte Prozessvoraussetzungen*, ii) *Sachentscheidungs voraussetzungen* a iii) *Prozesshindernisse*“ (ktoré musí namietnuť strana).

¹⁰⁸ Ide o tieto: súd rozhodol vo veci, ktorá nepatrí do právomoci súdov, ten, kto v konaní vystupoval ako strana, nemal procesnú subjektivitu, strana nemala spôsobilosť samostatne konať pred súdom v plnom rozsahu a nekonal za ňu zákonný zástupca alebo procesný opatrovník, v tej istej veci sa už prv právoplatne rozhodlo alebo v tej istej veci sa už prv začalo konanie, nebol podaný návrh na začatie konania, aj keď jeho podanie bolo potrebné, vo veci rozhodol vecne, kauzálny alebo funkčne nepríslušný súd (ide o vadu zmätočnosti v podobe nesprávneho obsadenia súdu).

¹⁰⁹ Ide napr. o tieto: konvalidácia miestnej nepríslušnosti, ak žalovaný nevznesie námietku miestnej nepríslušnosti, rozhodovanie veci všeobecným súdom, ak strana včas nevznesla námietku nedostatku právomoci pre existenciu rozhodcovskej zmluvy, nezaplatenie súdneho poplatku (pokiaľ má ísť o procesnú podmienku) alebo v minulosti príпустné schválenie právneho úkonu zástupcu, ktorý konal bez riadneho splnomocnenia.

Vo vzťahu k diferenciacii procesných podmienok na také, ktoré súd skúma len na návrh strany (relatívne) alebo *ex offio* (absolútne), máme za to, že naliehavý právny záujem by patril medzi absolútne procesné podmienky.

8. Výnimočné dôvody, kedy súd nemusí naliehavý právny záujem skúmať

Vieme, že účelom naliehavého právneho záujmu je ochrana súdneho systému pred nepotrebnými žalobami. Jeho účelom je teda potreba zabezpečiť, aby bola súdna ochrana poskytovaná rozumne, aby sa potenciálom sudcov a ďalšieho súdneho aparátu jednoducho neplytvalo.

Existujú však aj situácie, kedy sa naopak ako racionálne javí naliehavý právny záujem *neskúmať, respektíve pokračovať v konaní napriek tomu, že vieme, že nie je daný*. Môže ísť o tieto dve situácie:

1. Ak je v niektorých výnimočných prípadoch zistenie existencie naliehavého právneho záujmu nanajvyš zložité a zároveň ak je už *na pohľad jasné*, že právo, o ktorého určenie ide, existuje alebo neexistuje. Potom sa ako hospodárne javí skôr to, že súd by mohol vynechať zisťovanie právneho záujmu a rovno vec meritórne rozhodnúť.¹¹⁰

Ak je účelom naliehavého právneho záujmu ochrana súdov pred ich preťažením nepotrebnými žalobami, je v súlade s týmto účelom vybaviť vec hospodárne tak, že súd vynechá nákladné a zdĺhavé skúmanie naliehavého právneho záujmu a uprednostní hospodárnejšie prejednanie veci. Tento postup by sa však mal využiť vyslovene vo výnimočných a zjavných prípadoch.

2. Ak je naliehavý právny záujem daný na začiatku konania (žaloba teda bola uplatnená rozumne), avšak *v priebehu konania* (ktoré môže aj kvôli prieťahom trvať neprimerane dlho) *dôjde k jeho zániku* (napr. žalobca už môže žalovať aj na splnenie povinnosti, prípadne iné), môže byť niekedy nehospodárne konanie zastaviť.

Konanie o určenie totiž môže byť práve vo fáze *tesne pred* vydaním meritórneho rozhodnutia. Potom sa práveže javí ako hospodárne, aby súd pokračoval v konaní, pretože význam tohto rozhodnutia sa môže prejaviť hneď v dvoch smeroch. *Po prvé*, význam určovacieho rozsudku môže strany motivovať k dobrovoľnému plneniu, a *po druhé*, ak súd vydá určovací rozsudok, tento bude prejudiciálne záväzný¹¹¹ pre žalobu na plnenie (samozrejme za predpokladu, že ide o totožný okruh sporových strán), a preto súd môže na ňom v konaní stavať.

Pokiaľ by súd aj v týchto prípadoch striktné prijal záver, že naliehavý právny záujem zanikol, teda ak by striktné aplikoval princíp subsidiarity, bol by popretý účel naliehavého právneho záujmu. Ak je ním ochrana pred zafažením súdov, tak potom nám

¹¹⁰ WEISS, H.-D. *Das Feststellungsinteresse als unqualifizierte Prozeßvoraussetzung*, s. 1597–1598; ROSENBERG, L. – SCHWAB, K. H. – GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 18., neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2018, s. 545. V nemeckej judikatúre pozri rozhodnutia federálneho súdu z 27. 11. 1957 sp. zn. IV ZR 121/57. *NJW*. 1958, č. 10, s. 384, a z 14. 3. 1978 sp. zn. VI ZR 68/76. *NJW*. 1978, č. 40, s. 2031–2032, podobne HLUŠÁK, M. Právny záujem v civilnom sporovom konaní. In: GEŠKOVÁ, K. (ed.). *Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni 2020, Trnava: Právnická fakulta TU v Trnave, 2020*, s. 235. Kriticky k tomuto stanovisku pozri napr. OLSCHIEWSKI, B.-D. *Zurückverweisung, durch das Berufungsgericht bei fehlendem Feststellungsinteresse*, s. 552.

¹¹¹ DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62–69.

príde nezmyselné, že riadne doposiaľ vykonané súdne konanie má vyjsť *na zmar* len kvôli tomu, že medzičasom vznikla možnosť žalovať aj na plnenie. Naliehavý právny záujem teda zaniknúť automaticky nemusí. Samozrejme, posudzovanie toho, či súd bude pokračovať v konaní alebo konanie zastaví, závisí od toho, *v akom štádiu* dôjde k možnosti podať žalobu o plnenie a či strana aj napriek možnosti žaloby na plnenie určovací rozsudok potrebuje, teda či má naliehavý právny záujem. Bude na posúdení sudcu, aby vyhodnotil ďalší postup v záujme hospodárnosti konania, a v súlade s tým, aby jeho úkony neboli zbytočné.

Ak by súd predsa len uzavrel, že naliehavý právny záujem už daný nie je, treba uviesť, že dôvody zániku naliehavého právneho záujmu by sa mali prejaviť aj v rozhodnutí *o náhrade trov konania*. Súd nemôže pri rozhodovaní o trovách vychádzať len z výroku súdu o zamietnutí žaloby/zastavení konania,¹¹² ktoré by na prvý pohľad mohlo vyznievať v neprospech žalobcu. Súd musí citlivo zvážiť dôvody, pre ktoré bol žalobca nútený sa obrátiť na súd, a dôvody, pre ktoré súd zamietol žalobu/zastavil prebiehajúce súdne konanie v dôsledku *následného* zániku naliehavého právneho záujmu.

Do úvahy prichádza prerušenie konania o plnenie alebo spojenie obidvoch konaní (ak sú splnené podmienky), s tým, že súd o určení môže rozhodnúť aj medzitýmnym určovacím rozsudkom podľa § 214 ods. 2 c. s. p.

V kontexte vyššie uvedeného účelu naliehavého právneho záujmu potom *nemožno bez ďalšieho súhlasiť* so záverom, že „*ak všeobecné súdy postupujú tak, že rozhodnú o vecnej opodstatnenosti určovacej žaloby bez toho, aby dospeli k záveru o existencii naliehavého právneho záujmu žalobcu, porušia tým základné právo na súdnu ochranu ďalšieho účastníka konania*“.¹¹³ V týchto prípadoch súdy totiž poskytli žalobcovi súdnu ochranu *na úkor svojej zaťaženia*. Poskytnú mu teda síce *niečo navyše*, čo je pre súdy možno v niektorých prípadoch nevhodné. Tento postup podľa nášho názoru môže byť síce v rozpore s účelom naliehavého právneho záujmu, ale toto porušenie *nemá podľa nás takú intenzitu*, že by sme mohli vždy hovoriť o porušení práva na spravodlivý proces.

Samozrejme, iná by bola situácia, ak by súd naliehavý právny záujem vyhodnotil tak, že daný nie je a vec by neprejednal. Ak by sa nakoniec zistilo, že naliehavý právny záujem daný bol, išlo by o porušenie práva na spravodlivý proces, pretože súd odmietol poskytnúť súdnu ochranu tam, kde mal žalobca na prejednanie veci nárok.

Zhrnutie

Naliehavý právny záujem vyjadruje len to, *či súd môže poskytnúť žalobcovi ochranu* v podobe vecného prejednanie veci, pričom prostredníctvom naliehavého právneho záujmu skúma, či je výrok súdu pre žalobcu potrebný (užitočný). Zistenie, že naliehavý právny záujem je daný, nijakým spôsobom neprejudikuje výsledok sporu, teda nedotýka sa mery veci, kde súd skúma existenciu alebo neexistenciu hmotného práva. Právny záujem *nie je samotným predmetom konania*.

¹¹² Podľa nášho názoru naliehavý právny záujem je procesná podmienka a súd by mal konanie pri jeho nedostatku zastaviť (pozri kapitola 6); v súčasnosti súdy pri nedostatku naliehavého právneho záujmu žaloby rozsudkom zamietajú.

¹¹³ Uznesenie Ústavného súdu SR zo 6. 10. 2017, sp. zn. II. ÚS 590/2017.

Pri skúmaní právnej povahy naliehavého právneho záujmu vychádzame z *jeho účelu*, ktorým je ochrana súdneho systému pred jeho zaťažovaním nepotrebnými žalobami, ako aj ochrana žalovaného pred zbytočným súdnym konaním.

Ak má byť dodržaný jeho účel, musí mať súd pri jeho zisťovaní také kompetencie, aké má aj pri posudzovaní procesných podmienok, najmä i) skúmať ho *ex offico* v každom štádiu konania, ii) nemôže byť viazaný tvrdeniami a dôkazmi strán a ani koncentráciou konania, iii) tieto oprávnenia musí mať aj v odvolacom konaní.

Výsledkom skúmania naliehavého právneho záujmu by tak malo byť *procesné rozhodnutie, teda uznesenie*, ktorým súd konanie skončí; do úvahy prichádza uznesenie o zastavení konania, keďže uznesenie o odmietnutí žaloby sa viaže na špecifické dôvody súvisiace s náležitosťami žaloby, ktorou naliehavý právny záujem nie je.

V kontexte procesných podmienok treba pripustiť, že *netvorí úplne homogénnu skupinu*. Preto je na mieste medzi nimi *rozlišovať*. Do úvahy prichádza jednak rozlišovanie na také procesné podmienky, ktoré súd skúma *ex offico* (tzv. *absolútne procesné podmienky*), a na také, na ktoré prihliada len na námietku strany (tzv. *relatívne procesné podmienky*). Relevantné je ďalej diferencovanie podľa toho, či je dôsledkom nedostatku danej procesnej podmienky *zmätočnosť konania alebo nie*.

Naliehavý právny záujem môžeme zaradiť medzi procesné podmienky, ktoré súd skúma *ex offico* v každom štádiu konania (v dovolacom konaní súd len preskúmava rozhodnutia o tom, či je daný), avšak jeho nedostatok nespôsobuje zmätočnosť konania (§ 420 c. s. p., § 229 o. s. p.).

Treba pripustiť, že existujú situácie, kedy sa naopak ako racionálne javí naliehavý právny záujem neskúmať, respektíve pokračovať v konaní napriek tomu, že vieme, že nie je daný. Tento postup v určitých situáciách možno považovať za plne súladný s jeho účelom.

The Legal Nature of Urgent Legal Interest

Katarína Gešková (<https://orcid.org/0000-0002-3831-8650>)

Abstract: In the article, the author discusses the question of the legal nature of the urgent legal interest on the declaration of the right, which the court examines in the declaration action. The author finds out that there is no clear answer to this question in legal doctrine. In principle, it can be said that there are two approaches. According to the first, the legal interest is a substantive condition and part of the substantive claim. According to the second, it is a procedural prerequisite. The article discusses these two approaches in detail and highlights the divergent views of jurisprudence and legal theory. In particular, the author considers the practical consequences of concluding that a legal interest is of a substantive or procedural nature to be significant. She concludes that the legal interest has procedural nature and is examined ex officio by the court. She asks that if legal interest has procedural nature, whether it is a procedural condition. The article is also supplemented by a brief comparison within Central Europe.

Keywords: declaratory action, urgent legal interest, procedural condition, purpose of the urgent legal interest